Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Trykt i 230.000 Eksemplarer.

V. Klaussens

FÆDRELANDSHISTORIE

for

BORGER- OG ALMUESKOLEN.

Forhen udgiven ved

N. C. ROM.

Autoriseret af Kultusministeriet.

V. KLAUSSENS LÆREBOG NR. 1.

Seks og fyrretyvende Udgave.

Forord til 46. Udgave.

Nærværende Fædrelandshistorie, der ved *Rundskrivelse til samtlige Skoledirektioner* er **autoriseret af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet,** har vundet overordentlig stor Udbredelse i Borger- og Almueskoler, ligesom ogsaa i private Skoler og højere Undervisningsanstalter. Den foreligger trykt i **230,000 Eksemplarer** og antages i alt at være indført i 15—1600 Skoler. Bogen, som er varmt og enstemmig anbefalet af Pressen, er gennemset af mange ansete Skolemænd. — **Retskrivningen er den af Ministeriet senest paabudte,** og Bogens Udstyrelse med Hensyn til Papir og Tryk i Overensstemmelse med **den hygieiniske Kommissions Fordringer.**

I Kommission hos det Schubotheske Forlag.

Nielsen & Lydiche Kjøbenhavn

Den hedenske Tid.

De ældste Indbyggere i Danmark.

De ældste Indbyggere, som vides at have beboet vort Fødeland, vare et os ubekendt Folk, der ikke forstod Forarbejdelsen af Metaller, men dannede sine Vaaben og Redskaber af Sten eller Ben (Stenalderens Folk). Dengang disse tidligste Indbyggere beboede Landet, var Danmarks Udseende ikke det samme som nu. Den allerstørste Del af vort Fædreland er nu opdyrket til frugtbare Kornmarker eller til Græsning for Kvæget. Skovene indtage kun ringe Strækninger af det hele, og det er kun i nogle Dele af Landet, at man rejser synderlig langt uden at træffe paa Landsbyer og Stæder eller i det mindste paa Huse og Gaarde. I den tidlige Oldtid derimod var dette anderledes. Dengang bedækkede uhyre Skove og store Indsøer den største Del af Landet. Naturen var barsk og streng, og mange vilde Dyr, saasom Bjørne, Ulve, Urokser og Vildsvin, bidroge til at gøre Livet farefuldt og usikkert. De ældste Indbyggere i Danmark — fra hvis Tid endnu mange Gravhøje (Stendysser eller Jættestuer) og man-

ge Dynger af Affald fra deres Maaltider (Køkkenmøddinger) ere tilovers — stode paa et lavt Kulturtrin. De byggede Hytter af Jord og Træ, klædte sig i vilde Dyrs Huder og kendte ikke til Agerdyrkning, men levede, foruden af Vildt, især af Fisk.

Vore gotiske Forfædre og deres Gudelære.

Danmarks ældste Indbyggere bleve fortrængte af en stor og mægtig Folkestamme, **Goterne**, og fra dem nedstammer den nuværende Befolkning i Danmark saavel som i Norge og Sverrig. Goterne stode paa et langt højere Kulturtrin end Stenalderens Folk. De forstode at forarbejde Metallerne (Bronze- og Jærnalderen) og kunde derfor opdyrke Jorden og bygge ordentlige Huse og Skibe af Træ. Goterne medbragte til Norden en hel ny Kultur og en mærkelig Gudelære. Af deres højeste Guder, som de kaldte Aser, var **Odin** den øverste. Han var Guders og Menneskers Fader, der fra sit Højsæde (Lidskjalv) skuede ud over hele Verden med to Ravne paa sine Skuldre og to Ulve ved sine Fødder. Hans Hest hed Slejpner, og hans Spyd kaldtes Gungner. Næst Odin var **Tor** den vigtigste af Aserne. Han var Kampens Gud, der med sin Hammer Mjølner laa i uophørlig Strid med de mørke og onde **Jætter**, og ham var det, som fremkaldte Tordenen, naar han med sine Bukke kørte frem over Skyerne. Af de øvrige Guder hed Krigsguden **Tyr**, Digtekunstens

Gud **Brage** og Havets Gud **Æger.** **Frej** var Gud for Solskin og Regn, **Njord** for Sø, Vejr og Vinde; begge vare af Vanernes lyse Slægt og opfødte i Vanahejm. **Hejmdal** kaldtes den hvide As, Gudernes Vogter, der med sin Lur (Gjallerhornet) kaldte Guderne til Strid og holdt Vagt ved den farvede Bro (Regnbuen) imellem Himlen og Jorden. **Balder** var Godhedens og Retfærdighedens Gud, der boede i Himlen, i Brejdablik, hvor intet ondt eller mørkt kunde trives. **Frigg** var Odins Hustru, og **Freja** Kærlighedens Gudinde. Den onde og listige **Loke** var af Jætteherkomst, men havde i Tidens Begyndelse blandet Blod med Odin. Han var Fader til Dødsgudinden **Hel**, til **Fenrisulven** og den uhyre **Midgaardsorm.** Beslægtede med Guderne vare de venlige Alfer, forskellige fra Guderne de sortladne og hæslige, men kunstforstandige Dværge.

Om Tor og hans Kamp med Jætterne.

Engang havde Tor mistet sin Hammer, som Jættekongen Trym havde stjaalet fra ham og skjult otte Mile dybt under Jorden. Loke maatte da i Frejas Fjederham flyve til Jættehjem, hvor han af Trym fik den Besked, at Hammeren ej vilde blive givet Aserne tilbage, før Trym havde faaet Freja til Brud. Nu samledes Guderne for at raadslaa, og det besluttedes, at Tor selv, forklædt som Brud, skulde drage til Jættehjem og gæste Trym, og at Loke skulde følge med, forklædt som Terne. Da de vare komne til Jættehjem, blev her et prægtigt

Gilde anstillet for dem, og Tor drak under Maaltidet tre Tønder Mjød og spiste en hel Okse og otte Laks. Forundret sagde Trym: »Aldrig saa jeg Brud tage saaledes til sig af Mad og Drikke.« Men Ternen undskyldte Bruden med, at hun i lang Tid intet havde nydt af Længsel efter Trym. Siden blev Tors Hammer bragt ind og lagt i Skødet paa Bruden. Men næppe følte Tor igen Værget i sin Haand, før han rejste sig i sin Styrke og brugte Hammeren saa længe, indtil Trym og alle hans Jætter vare dræbte.

En anden Gang vilde Tor gæste Jættekongen i Udgaard, som hed Udgaards-Loke. Denne besluttede at gaa Tor i Møde paa Vejen, men forvandlede forinden sin Skikkelse saaledes, at Tor ikke kunde kende ham, naar de mødtes. Om Aftenen lagde Jætten sin Handske fra sig i Nærheden af en Skov. Da Tor kom til Stedet, ansaa han Handsken for et Hus —, saa uhyre stor var den —, og han gik ind for at blive der om Natten. Ved Midnatstid blev han vækket af sin Søvn, idet Jorden og Huset rystede som ved et Jordskælv. Tor saa sig da om efter et sikrere Sted og fandt paa højre Side en Udbygning, hvor han satte sig i Døraabningen og vaagede den øvrige Del af Natten. Da Morgenen brød frem, og han traadte ud af Huset, saa han Jætten ligge snorkende i Skoven. Nu fattede han Aarsagen til Jordskælvet om Natten og vilde allerede svinge Hammeren, da Jætten i det samme vaagnede, hvorefter Tor blot spurgte, hvad han hed. Udgaards-Loke kaldte sig Skrym og til-

bød at vise Tor Vejen til Udgaard. Da de nærmede sig Borgen, skyndte Jætten sig i Forvejen ind i denne, og nu forvandlede han paa ny sin Skikkelse og gik som Jættekonge Asa-Tor i Møde. Tor, som ikke vidste, at det var Udgaards-Loke, der havde gjort ham Følgeskab paa Vejen, blev bænket i Hallen, og det varede ikke længe, før det kom til Ordstrid mellem ham og Jætterne, om de eller Aserne vare stærkest. Udgaards-Loke foreslog da Tor at give Prøve paa sin Styrke, først ved at tømme et langt Mjødhorn, derpaa ved at løfte en stor Kat og endelig ved at brydes med en gammel Kærling, der hed Elle. Men da Tor indlod sig paa Væddemaalet, fik han Grund til at undre sig, eftersom ingen af alle tre Dele vilde lykkes ham. Han vidste ikke, at det hele gik til med Kogleri, idet Spidsen af Drikkehornet stak i Havet, saa at han maatte have tømt dette, før Hornet kunde blive tomt, ligesom Katten ikke var en virkelig Kat, men den uhyre Midgaardsorm, der omspænder Jorden, og Elle ikke en virkelig gammel Kærling, men Alderdommen og Tiden, som ingen faar Bugt med, medens den selv faar Bugt med alle. Men om Morgenen næste Dag, da Udgaards-Loke fulgte Tor ud af Borgen, fortalte han ham selv om sit Kogleri, og nu blev Tor saa vred, at han straks vilde tage Livet af Jætten. Men Udgaards-Loke var i samme Øjeblik forsvunden tillige med Borgen, saa at Tor kun saa en stor Slette omkring sig.

Ikke længe efter gav Tor sig igen paa Vandring og mødte uden at blive kendt en Jætte ved

Navn Ymer, med hvem han i Dagbrækningen roede ud paa Havet for at fiske. Til Mading medtog han Hovedet af den største Tyr i Ymers Hjord. Da de vare komne langt ud paa Havet, kastede Tor Angelen med Tyrehovedet ud, og det varede ikke længe, før Midgaardsormen bed paa Krogen. Men næppe saa Jætten Hovedet af dette Uhyre over Vandet, før han, bleg af Skræk, skyndte sig at overskære Medesnoren. Ormen sank da tilbage i Havet; men Tor løftede forbitret Haanden og slog Ymer hovedkulds over Bord, hvorefter han selv vadede i Land.

Om Balders Død.

Om Balder fortælles i de nordiske Gudesagn, at han havde tunge og ildevarslende Drømme, hvorover Guderne bleve grebne af Angest, da de frygtede for at miste Balder. De besluttede derfor at tage alle Ting i Ed paa ikke at skade Balder, baade Ild og Vand, Stene og Jord, Metaller, Planter og alle levende Væsener. Kun en lille Plante, Misteltenen, blev ikke tagen i Ed, da den saa alt for ubetydelig ud til at kunne skade nogen. Efter at Guderne paa denne Maade mente at have lyst Fred over Balder, glædede de sig alle, og de gjorde sig en Morskab af at stille sig i en Kreds omkring Balder og skyde paa ham, fordi de vidste, at det ikke voldte ham Fortræd. Men den onde Loke tog Misteltenen og lokkede den blinde Høder til at afskyde den paa Balder. Skuddet traf, og Balder faldt død til

Jorden. En stor Skræk greb Guderne, da de saa, hvad der var sket, og længe stirrede den ene raadvild paa den anden. Omsider vedtoges det, at Hermod, Odins Søn, skulde ride til **Helhejm,** de dødes Bolig, og bede Hel om at lade Balder vende tilbage til Livet. Hermod red i ni Nætter og Dage gennem mørke Dale, før han naaede Indgangen til Helhejm. Hel lovede at opfylde Gudernes Bøn, saafremt alle Ting i Verden vilde græde for Balder. Med dette Svar red Hermod tilbage til Asgaard, og Guderne sendte nu Bud ud over hele Verden om at græde Balder tilbage til Livet. Alting græd da ogsaa for ham, selv Træer og Stene. Kun en gammel Jættekvinde, ved Navn Tøk, som sad i en Hule, vilde ikke græde. Hun svarede Sendebudene, da de kom til hende: »Tøk kun græder med tørre Øjne«, og Balder maatte da forblive hos Hel. Men denne Tøk, mener man, har ingen anden været end den onde og listige Loke i en gammel Jættekvindes Skikkelse.

Valhal og Helhejm. Ragnarok. Naastrand og Gimle.

De gamle Nordboer troede, at de tapre efter Døden bleve optagne hos Odin i den straalende Sal **Valhal,** der havde 540 Døre, enhver saa bred, at 800 Kæmper kunde gaa ud ad den paa een Gang. Herfra droge de afdøde Helte (Ejnherierne) hver Morgen ud for at kæmpe i Odins Vænge og fælde hverandre i Slag; men de rejste sig igen efter

Kampen og vendte forligte tilbage til Valhal for at drikke Mjød og spise Flæsk af Galten Særimner, som hver Dag blev slagtet, men kom til Live igen om Aftenen. Men de fejge og de, som døde af Sygdom eller Alderdom paa Sottesengen, sank efter Døden ned til **Helhejm**, hvor de førte et usselt Skyggeliv i Angest og Kulde. Saaledes troede vore Forfædre, at det vilde gaa de døde, indtil Verdens Undergang, **Ragnarok** (d. e. Gudernes Tusmørke), kommer. Da skulle Jætterne løses, og Guderne tillige med alle Ejnherier gaa dem i Møde til en stor og afgørende Kamp. I denne Kamp skulle baade Guder og Jætter falde, hvorefter Solen skal formørkes, og de klare Stjerner forsvinde fra Himlen. Til sidst skal alting komme i Brand, og Jorden forgaa. Men naar dette er sket, skal en ny Jord opstaa af Havet, dejlig og grøn. Da skal Balder komme tilbage, og med ham alle de gode samles hos **Alfader** i det straalende **Gimle**, men de onde skulle pines i **Naastrand.**

Begravelse og Ligfærd.

En lang Tid var det Skik i Oldnorden ikke at begrave, men at opbrænde de afdødes Lig, hvilket foregik med stor Højtidelighed i Overværelse af Slægtninge og Venner. Man rejste et højt Baal, hvorpaa man lagde den døde tillige med hans Vaaben, Smykker o. a. Asken blev opsamlet og gemt i Urner af Ler, som hensattes i smaa Stenkamre i Jorden. Senere blev det Skik

at hensætte Ligene ubrændte i Jorden tillige med den afdødes Vaaben og Smykker, hans Hest, Hund o. s. v. Sørøvere eller Vikinger bleve ofte begravede paa den Maade, at man trak deres Skib i Land og satte dem selv deri, hvorefter man opkastede Jord derover, under hvilken da den døde tillige med sit Fartøj var begravet. Omkring Højen over den døde satte man hyppig forneden en Kreds af Stene, og oven paa Højen eller i Nærheden af samme oprejste man Mindestene med eller uden Indskrift (Runestene, Bautastene). Af saadanne Mindestene findes endnu en Del rundt om i Landet, deriblandt de to store Runestene i Jellinge for Gorm den Gamle og Tyre Danebod. Almindelig Skik var det i Oldnorden at samles for at mindes den afdøde ved at drikke hans »Gravøl«, ved hvilken Lejlighed de nærmeste af hans Frænder afgave Løfte om at udføre en eller anden Daad til hans Ære. Især var det Sønnen, som paa denne Maade hædrede sin Fader, naar han drak hans »Minni«, før han tog Plads i hans Højsæde. Men det var kun de tapre, som man saaledes hædrede efter Døden. De fejge begravedes uden Ære, og ligeledes de, der foretrak at dø paa Sottesengen; thi denne sidste Dødsmaade ansaa Nordboen for en Ulykke eller Skændsel, fordi han troede, at kun de, som døde paa Kamppladsen, bleve optagne i Valhal hos Odin. Derfor var det ikke ualmindeligt, at Nordboen, naar han følte sig gammel og afkræftet, for at undgaa Straadøden gennemborede sig med sit Sværd eller bad en af sine Venner om at blive sin Banemand.

Ofringer. Skjaldekunst. Runer.

De gamle Nordboer ofrede oprindelig til deres Guder under aaben Himmel paa Pladser, som vare omgivne med Stene. Den største Offerfest om Aaret var Julen. Blodet af Offerdyrene opsamledes i Skaaler og stænkedes paa Gudebillederne eller Altrene og paa de omkringstaaende; Kødet af Offerdyrene

Skjald.

blev spist. Det var Kongernes og Høvdingernes Pligt at forestaa Ofringen og at spaa af Dyrenes Indvolde og Blod eller af Fuglenes Flugt. Vore nordiske Forfædre satte stor Pris paa Skjalde- eller Digtekunsten. De, som havde Evnen til at digte, rejste som Skjalde omkring til Kongernes Hoffer og Høvdingernes Gaarde, hvor de glædede Gæsterne med deres Sange om Heltegerninger og Bedrifter

og til Belønning modtoge rige Gaver af Ringe, Spyd, Heste, ja endog fuldt fragtede Skibe. Ogsaa Runekunsten stod i høj Anseelse hos vore nordiske Forfædre. Deres Bogstavskrift bestod af Tegn, de saakaldte Runer. Man mente, at der i disse laa hemmelige Kræfter, og brugte dem derfor ikke blot som Skrifttegn, men indridsede dem ogsaa paa Drikkekar og Vaaben, paa Tænder, Negle o. s. v., i den Tro at man derved kunde afværge Farer eller indvirke paa andre Menneskers Vilje.

Krigsfærd og Vikingetog.

Nordboernes kæreste Idræt var Krig, og næst efter Krig alle Haande Vaabenøvelser, Ridning, Jagt og desl. Vaabnene vare Bue, Spyd, Sværd, Kølle, Økse og Hammer. Alle Trætter og Uenigheder, som ikke kunde afgøres ved Pengebøder, afgjorde Nordboen ved Tvekamp (Holmgang), der fandt Sted enten paa Smaaøer (Holme) eller paa Pladser, omgivne med Stene. I Tilfælde af Krig med ydre Fjender lod Kongen eller Høvdingen Folket sammenkalde ved en Træpil (Budstikken), som gik rundt i Landet fra Mand til Mand, hvilket var Tegn til, at alle vaabenføre Mænd skulde give Møde. Længe at leve i Fred var for vore Forfædre umuligt. Naar de ikke i selve Landet fandt Lejlighed til Krig, droge de som Sørøvere (Vikinger) til fremmede Lande, hvor de udplyndrede hele Landstrækninger med Kirker, Huse o. a. Ved saadanne Søtog gjorde Nordboerne sig frygtede i mange Lande, navnlig i

Frankrig, hvor det gik saa vidt med deres Røverier, at der i Kirkerne blev bedet til Gud om Befrielse fra Normannernes (d. e. Nordboernes) Raseri.

Folket. Bønder (d. e. boende). Frie og Trælle.

Folket i det gamle Norden bestod af **frie** (Bønder, d. e. boende) og **Trælle**. Trællene vare dels Efterkommere af Landets tidligere Beboere, som Goterne havde undertvunget, dels Fanger, der hjemførtes fra Krigen og fra Vikingetogene. Det egentlige Folk, d. e. de frie, udgjorde kun een Stand, i hvilken ingen havde Forrettigheder eller mere at sige over andre, end enhver vilde lade sig sige. Endog Landets mest ansete Mænd, Høvdingerne og Jarlerne, havde kun saa megen Magt og Indflydelse, som Folket vilde give dem, og Kongen selv kunde intet foretage sig af Vigtighed uden først at adspørge Folket paa de store Folkeforsamlinger eller Ting. Disse afholdtes paa dertil indrettede Pladser under aaben Himmel, og enhver fri Mand kunde her staa frem og tale til Folket, der paa Tinge tog Beslutning om alle vigtige Sager i Krig og i Fred, om Kongernes Valg, om Afskaffelse af gamle Love og Vedtagelse af nye Love m. m.

Nordboernes Tænkemaade og Levevis.

Trofasthed og Ordholdenhed ansaas af vore Forfædre for lige saa store Dyder som Tapperhed og Mod. Derimod betragtedes Løgn, Meneд og Fejg-

hed som de skændigste af alle Laster, og den, som gjorde sig skyldig heri, blev straffet med alles Foragt. Slægtskab og Venskab holdtes højt i Ære, og hvis nogen blev fornærmet, traf Fornærmelsen ej blot ham selv, men ogsaa hans Frænder, der følte sig forpligtede til at tage Hævn paa hans Vegne, saafremt han ikke var i Stand til at hævne sig selv. Kvinderne i Oldnorden havde Ry for Troskab og Huslighed, Skønhed og Forstand, og deres Stilling var langt friere end hos andre hedenske Folk. Det strenge Arbejde i Huset og i Marken var overladt til Trællene, der i Regelen behandledes med Mildhed og kunde erhverve sig deres Frihed. Huse og Boliger vare tarvelige og simple, ligesaa den daglige Spise og Drikke. Egentlige Penge vare ikke i Brug; i Stedet for disse betalte man med Ringe og Smykker eller med Brudstykker deraf. At Nordboerne i flere Henseender have været et kunstforstandigt Folk, fremgaar af de mange smukt forarbejdede Vaaben og Smykker, Ringe, Halsbaand og Drikkekar, som endnu stadig opgraves af Jorden, hvor de have henligget fra ældgammel Tid, og som med Omhu samles og opbevares i Kunstsamlinger og Museer.

Danmarks ældste Kongesagn.

Danmark bestod i den tidlige Oldtid af mange Smaariger, hvoraf ethvert havde sin egen Konge. I Jylland var Jellinge et berømt Kongesæde. Her herskede **Vermund den Vise,** som havde en Søn ved Navn **Uffe den Spage**. Uffe var stor og stærk af Vækst, men saa dorsk og ligegyldig, at Faderen nedgravede sit gode Sværd Skrep, fordi han mente, at Uffe aldrig vilde komme til at bruge det med Hæder. Da Vermund var bleven gammel og blind, sendte Sachsernes Konge Bud til ham og bød ham vælge imellem to Vilkaar: enten føre Krig med ham eller godvillig afstaa ham sit Rige. Paa denne Tiltale kunde ingen af Kongens Mænd give Svar. Men da traadte Uffe frem og udæskede Sachserkongens Søn til at møde sig i Tvekamp tillige med den vældigste af hans Kæmper; Uffe vilde da ene optage Kampen mod begge og hævne den Fornærmelse, som Sendebudene voldte hans Fader og alle Danske. Med denne Besked droge Sendebudene hjem, og Vermunds Søn rustede sig til Kampen. Længe søgte man forgæves efter et Sværd, der passede for ham;

thi alle sprang som Glas, saa snart Uffe svang dem i Haanden, indtil Vermund omsider lod opgrave Skrep, der var saa skarpt, at det gik tværs igennem alt, hvad det mødte. Med dette Sværd gik Uffe den sachsiske Konges Søn og hans Kæmpe i Møde. Holmgangen fandt Sted paa en lille Ø i Ejderen i Overværelse af den gamle Kong Vermund, der satte sig yderst ude paa en Bro for at kunne styrte sig i Vandet og dø, saafremt hans Søn skulde falde. Men Uffe fældede begge Sachserne og hævdede Danmarks Selvstændighed og Ære. — En anden jydsk Konge i den danske Sagnhistorie er **Hamlet**. Han blev efterstræbt af sin Farbroder, som havde myrdet hans Fader. For at undgaa selv at blive dræbt anstillede Hamlet sig afsindig. Han satte sig hen i Asken paa Arnestedet og gav sig til at skære Kroge af Træ, og naar nogen spurgte ham, hvortil han vilde bruge disse, svarede han, at han med dem vilde hævne sin Faders Død. Dette forekom alle at være en meningsløs Tale. Dog fæstede hans Farbroder ikke ret Lid til hans Afsindighed, men sendte ham til Bretland (England) for at blive ham kvit. Her vandt Hamlet den bretlandske Konges Yndest og fik hans Datter til Ægte. Siden vendte han tilbage til Danmark, tog Hævn over sin Faders Morder og blev Konge i hans Sted.

Af de danske Økonger herskede Skjoldungerne i Lejre ved Roskilde. De nedstammede fra **Skjold**, om hvem Sagnet fortæller, at da Danmark engang var uden Konge og stedt i Nød, kom et Skib uden Mandskab sejlende til Kysten; men

en lille Dreng laa ved Masten paa et Neg, og rundt omkring ham laa blanke Vaaben og gyldne Skatte. Heri saa de Danske et Vink fra Guderne; de opfostrede Drengen, som de gave Navnet Skjold, og kaarede ham til deres Konge. Han blev som Yngling en Kæmpe af Vækst, og der fortælles, at han engang paa Jagten mødte en Bjørn, som han bandt med sit Bælte, indtil hans Stalbrødre kom til og dræbte den. Som Konge gav han gode Love i Freden og kæmpede tappert i Krigen. Men Byttet, som han vandt, afstod han til sine Krigere. Da han var død, blev hans Lig efter hans egen Vilje lagt ud paa Kongeskibet, Sejlene bleve hejsede, og Kongens Legeme førtes over Bølgerne bort fra Danmark, uden at nogen vidste, hvor det førtes hen.

Af de følgende Skjoldunger var **Frode** med Tilnavnet **Fredegod** Konge paa den Tid, da Guds Søn kom til Verden. En saa dyb Fred herskede paa hans Tid i Danmark, at man kunde henlægge Kostbarheder paa Alfarvej uden Frygt for, at nogen skulde tage dem bort.

To berømte Konger i Lejre vare Brødrene **Roar** og **Helge**. Den første grundlagde Byen Roskilde og herskede som en mild Konge i Fred, hvorimod Helge som Viking flakkede om paa fjerne Have. Men navnkundigst af alle Lejrekonger er Helges Søn **Rolv Krake** bleven. Han var lige saa gavmild, som han var heltemodig og tapper, og de ypperste Kæmper paa den Tid kappedes om at tjene ved hans Hof. I Upsala i Sverrig herskede

dengang Kong Adils, som havde ægtet Rolvs Moder Yrsa. Adils kom i Krig med den norske Konge Ale og sendte Bud til sin Stifsøn Rolv Krake om Hjælp. Rolv sendte sine tolv stærkeste Kæmper (Bersærker) til Sverrig for at hjælpe Kong Adils, og det lykkedes Adils ved deres Hjælp at overvinde Kong Ale. Men da Adils ikke vilde afstaa nogle Kostbarheder, som han havde lovet Lejre-

Rolv og hans Kæmper springe gennem Ilden.

kongen for hans Hjælp, vendte Kæmperne misfornøjede hjem, og Rolv drog nu med sine Mænd selv over til Upsala for at gæste Kong Adils. Medens Rolv her med sit Følge sad bænket i Hallen, lod Adils et stort Baal antænde midt i Salen for at indebrænde sine Gæster. Men Rolv og hans Mænd kastede deres Skjolde paa Baalet og sprang alle

kækt igennem Ilden. Derpaa toge de Smykkerne, som Adils ikke vilde afstaa, sprang hurtig paa deres Heste og rede bort. Kong Adils satte efter dem med en Krigshær, og der manglede kun lidt i, at de Danske vare blevne indhentede. Men da kastede Rolv Smykkerne fra sig, og de pengegridske Svenske sprang af Hestene for at opsamle Guldet. Herved vandt de Danske Forspring og undkom. Senere blev Rolv forrædersk overfalden af sin Underkonge Hjartvar, som var gift med Rolvs onde Søster Skuld. Hun holdt det for en Skam, at hendes Mand skulde svare Skat til Lejrekongen, og fik Hjartvar overtalt til at rydde Rolv Krake af Vejen. Hjartvar fik af sin Svoger tre Aars Henstand med Skatten og benyttede denne Tid til at ruste sig. Da de tre Aar vare omme, sejlede Hjartvar og Skuld ved Juletider til Lejre, idet de foregave at have Skatten om Bord. De bleve venlig modtagne af Rolv, som gjorde et stort Gæstebud for dem. Men om Natten, da Gæstebudet var forbi, og Rolv og hans Kæmper vare faldne i Søvn, listede Hjartvar sig med sine Folk fra Skibene igen op til Kongens Gaard og fældede efter en blodig Kamp Rolv og hans Mænd. Kun een af disse, Vigge, forblev i Live for at hævne sin Konge. Han lod, som om han vilde træde i Hjartvars Tjeneste; men da Hjartvar rakte ham Spidsen af sit Sværd, for at han derpaa skulde sværge ham Troskab, sagde Vigge: »Saaledes plejede Rolv ikke at række Sværdet til sine Mænd«; og da Hjartvar nu rakte ham Hæftet, greb Vigge om dette og stødte Sværdet i

Hjartvar, hvorefter han lod sig dræbe af dennes Mænd.

Ivar Vidfadme var Konge over en stor Del af Nordens Lande. Efter ham herskede hans Dattersøn, den navnkundige **Harald Hildetand.** Da denne var bleven meget gammel og saa svag, at han som et Barn maatte die af et Horn, gjorde hans Frænde **Sigurd Ring,** som han havde sat til Underkonge

Braavallaslaget.

i Sverrig, Opstand imod ham, og det kom til et stort Slag imellem de to Frænder paa **Braavalla Hede** i Østergotland, i hvilket Slag Nordens største Kæmper, deriblandt Stærkodder, toge Del. Da Hærene stode opstillede, og Slaget begyndte, var det, som om Jorden rystede, og Himlen skulde styrte ned, og saa tæt regnede det med Stenkast og Pile, at Dagslyset formørkedes derved. Harald

Hildetand, som var blind af Alderdom, sad paa sin Stridsvogn og lyttede til Slagets Gang. Da han af Kampens Tummel mærkede, at Lykken var hos de Svenske, spurgte han sin Vognstyrer, hvorledes Fjenden havde opstillet sin Hær, og da Vognstyreren svarede, at Fjendens Hær var opstillet i »Svinefylking« ligesom hans egen, blev han forundret og spurgte, hvo der vel kunde have lært de Svenske denne Opstilling. Men denne Gang fik Kongen intet Svar, og der kom en underlig Frygt over ham, idet det bares ham for, at Vognstyreren ikke var nogen anden end Odin selv. Han gav sig derfor til indtrængende at bede, at Odin vilde vise sig naadig mod de Danske nu som tilforn og skænke dem Sejren. Men Vognstyreren styrtede Kongen hovedkulds ned af Vognen, rev ham Køllen af Haanden og dræbte ham dermed.

Sigurd Rings Søn var den navnkundige **Regner Laadbrog,** der levede omtrent 800 Aar efter Kristi Fødsel. Han færdedes idelig paa Søtog og kom en Sommer ogsaa til Norge. Her sendte han en Dag nogle Folk i Land for at bage Brød til Skibsmandskabet. De kom ind til en gammel styg Kærling, som hed Grima, og saa der en dejlig ung Pige, som Kærlingen kaldte Krake og udgav for sin Datter. Men Krakes rette Navn var Asløg, og hendes Fader var en berømt Høvding, der var bleven dræbt ved Svig, imedens Asløg var en ganske lille Pige. Derefter havde hendes Fosterfader Hejmer taget sig af hende og var flygtet med hende for at bringe hende i Sikkerhed. For at holde hende

skjult paa Flugten havde han gemt hende tillige med mange Kostbarheder i en kunstig forarbejdet Harpe, og hver Gang hun græd, spillede han paa Harpen. Paa denne Maade flygtede han en Tid lang vidt omkring med Barnet. Men da han kom til Huset, hvor Grima boede, og tog ind for at overnatte der, opdagede Grima en Snip af Barnets kostbare Klæder inden i Harpen og blev straks begærlig efter at komme i Besiddelse af denne. Hun overtalte sin Mand til at dræbe Hejmer, hvorefter hun ituslog Harpen og tog Barnet og Smykkerne ud. Barnet gav hun Navnet Krake, og for at ingen skulde opdage, hvor fagert det var, og derved fatte Mistanke om, at det ikke kunde være hendes egen Datter, iførte hun Krake slette Klæder, da hun voksede til, indsmurte hendes Hoved med Tjære og befalede hende aldrig at bade sig eller tvætte sit Ansigt. Men den Dag, da Regner Laadbrogs Folk kom til Grimas Hytte og saa Krake, havde hun alligevel badet og tvættet sig, og hun var saa smuk, at de ikke havde Øjnene fra hende og for hendes Skyld glemte at passe deres Bagning. Da de kom om Bord igen og fortalte Regner, hvad de havde set, blev han nysgerrig efter at se Pigen og lod Krake komme til sig. Han blev straks indtagen i hende, ægtede hende og førte hende med hjem til sit Rige. Siden foretog han mange nye Vikingetog, især til England og Skotland. Til sidst blev han fangen af den engelske Konge Ella og kastet i en Ormegrav. Men Regner tabte selv her ikke Modet. Medens Ormene skare i hans Bryst, sang han om

sit Livs Bedrifter og døde med de Ord: »Grynte vilde Grisene, dersom de vidste, hvad Galten led.« Regner Laadbrogs Sønner droge nu over til England og dræbte Kong Ella. Derefter delte de Faderens Lande imellem sig. **Ivar Benløs** fik England, **Bjørn Jærnside** Sverrig, **Hvitsærk** Jylland og nogle Kystlande ved Østersøen, og **Sigurd Snogøje** den øvrige Del af Danmark tillige med den sydlige Del af Norge.

Fra Kristendommens Indførelse indtil den nyere Tids Begyndelse.

Kristendommen blev først indført i Danmark, efter at den allerede længe havde været indført i de fleste andre Lande i Europa. Rigtignok havde den mægtige tyske Kejser Karl den Store tvunget Sachserne Syd for Danmark til at lade sig døbe og tænkte mulig ogsaa paa at tvinge de Danske dertil. Men en dansk Konge ved Navn **Godfred** forekom Kejserens Planer og førte endog heldig Krig imod ham. Senere, da Karls Søn Ludvig den Fromme blev Kejser, hændte det, at en dansk Konge ved Navn **Harald Klak,** der laa i Strid med Godfreds Sønner, tyede til Kejserens Hof for at bede ham om Hjælp (826). Kejseren lovede Harald sin Bistand paa den Betingelse, at han vilde lade sig døbe. Dertil var Harald villig, og han kom nu ved Kejserens Hjælp tilbage til sit Rige. Men Kejseren lod en Munk følge med ham, for at denne kunde forkynde Evangeliet for de hedenske Indbyggere i Danmark. Denne Munk var **Ansgar,** »Nordens Apostel«. Med den største Iver i sit Kald og en urokkelig Tro paa Guds Bistand anvendte Ansgar et langt Liv paa Kristendommens Udbredelse i Norden. Han rejste omkring fra Sted til Sted, og overalt præ-

dikede han og døbte. Ofte var hans Liv i Fare; thi Nordboerne elskede deres gamle Guder og forbitredes paa dem, som vilde berøve dem Troen paa dem. Men Ansgar ænsede ikke Faren og forstod ved Kærlighed og Mildhed at vinde mange Hedninger for den kristne Tro. I Hadeby eller Slesvig blev en Skole anlagt, i hvilken tolv af Landets indfødte Børn skulde uddannes til Præster.

Ansgar forkynder Kristendommen.

Ansgar blev af Kejseren udnævnt til Ærkebisp i Norden og fik sit Sæde i Byen Hamborg. Men denne By blev indtagen og plyndret af de Danske, og i nogen Tid maatte Ansgar flakke hjælpeløs om, før han igen kunde begynde sin Apostelgerning. Af den jydske Konge **Erik** fik han Tilladelse til at opføre den første danske Kirke i Byen Slesvig, og senere opførtes ogsaa en Kirke i Ribe. Da Ansgar dø-

de i sit 64de Aar efter 40 Aars utrættelig Virksomhed for Kristendommens Sag, vare vel de allerfleste Indbyggere i Danmark endnu Hedninger; men Kristendommen havde dog vundet saa megen Udbredelse, at den fra den Tid af stedse mere trængte Hedenskabet til Side, indtil den omsider ganske vandt Sejr.

Samtidig med at Kristendommen vandt Udbredelse i Norden, tiltoge de store Normannertog, der bestandig udbredte sig videre til fremmede Lande. — En Del Normanner under Anførsel af **Rolv Ganger** droge til det nordlige Frankrig, hvor der overlodes dem et Stykke Land, som senere blev kaldet Normandiet. Andre droge til Island, hvor en Fristat blev grundlagt, ja nogle kom endog til Grønland og til Dele af Nordamerikas Fastland (»Vinland«).

Gorm den Gamle.

(omtr. 860—940)

Gorm den Gamle var Konge over alle danske Lande Vest for Øresund, saavel som over Skaane og Halland, der dengang vare danske Provinser. Gorm var Hedning og uvenlig sindet mod de Kristne; men hans Dronning, den milde og forstandige **Tyre,** med Tilnavnet **Danebod,** var Kristendommens Lære hengiven. Med Tyre havde Gorm to Sønner, **Knud Daneast** og **Harald,** af hvilke han især elskede den første meget højt. Engang havde han svoret, at hvis Knud døde, før han selv, skulde det koste den Livet, som bragte ham Budskabet herom. Til Ulykke skete det, at Knud døde før sin Fader

paa et Vikingetog, som begge Brødrene foretoge i Forening. Ingen vovede da ligefrem at meddele Gorm, at Knud var død. Men Tyre Danebod lod Kongehallen betrække med mørkt Klæde og befalede alle at tie, naar Kongen traadte ind. Da Gorm forundret spurgte, hvorfor ingen talte, tog Tyre til Orde og svarede: »Herre, I havde to Falke, en hvid og en graa. Den hvide fløj langt bort til øde Ste-

Tyre Danebod anlægger Dannevirke.

der, og da den engang sad i et Træ, kom mange Fugle til og afplukkede dens Fjer, saa at den nu duer til intet; men den graa er kommen tilbage og vedbliver at fange Fugle til eders Bord.« Kongen fattede Meningen af hendes Ord og udbrød: »Ikke sandt, min Søn Knud er død?« »Dette siger I, Herre, og ikke jeg,« gav Tyre til Svar. Men Kongen blev syg og døde af Sorg.

Dronning Tyre har gjort sig fortjent af de Danske ved Opførelsen af Volden Dannevirke i Sønderjylland, som hun lod anlægge ved Slien til Værn imod Indfald af de Tyske. Hun fik paa Grund af dette Værk sit smukke Tilnavn Danebod eller Danmarksbod (d. e. den, som »bødede« Danmark).

Harald Blaatand.

(940—986)

Den yngste af Gorm den Gamles Sønner, **Harald Blaatand,** blev efter Faderens Død Konge i Danmark. Han blandede sig i de Tronstridigheder, som paa den Tid herskede i Norge, og ved den danske Konges Hjælp kom Harald Graafel paa Tronen i dette Land. Men Harald Graafel blev dræbt af en dansk Prins, **Guldharald,** der ved denne Misgerning haabede at komme i Besiddelse af Norge. Dog skete dette ikke; thi Guldharald blev selv snart efter dræbt af Haakon Jarl, som derefter blev Underkonge i Norge. Men Haakon vilde senere ikke betale Danekongen Skat, og herover blev Harald Blaatand forbitret og besluttede at hævne sig paa Jarlen. Ved Østersøens sydlige Kyst havde de Danske grundlagt et mægtigt Krigersamfund, som kaldtes Jomsvikingerne. Det lykkedes at ophidse Høvdingen for dette Samfund, **Sigvald,** til et Tog imod Haakon Jarl. Men Toget fik et andet Udfald, end Harald Blaatand havde ventet; thi Jomsvikingerne lede et stort Nederlag i

Hjørungevig, og Haakon var efter den Tid uafhængig Hersker i Norge.

Under Harald Blaatand begyndte Kristendommen at vinde større Udbredelse i Danmark. De tre første Bispedømmer stiftedes, og Harald selv og hans Søn Svend Tveskæg lode sig døbe. — Harald Blaatand kom i Krig med den tyske Kejser Otto den Anden, som stak Ild paa Dannevirke og gjorde et Tog højt op i Jylland. I Slutningen af sit Liv maatte Harald fejde med sin Søn Svend, der blev støttet af den mægtige fyenske Høvding **Palnatoke**. Denne hadede Kong Harald, af hvem han efter Sagnet engang var bleven tvungen til at skyde et Æble af sin Søns Hoved, og han gik saa vidt i sit Fjendskab, at han til sidst fik Svend udraabt til Konge. Herom vidste Harald endnu intet, da han en Dag var sysselsat med at lade en stor Sten trække hen til sin Moders Grav ved Hjælp af Mennesker og Okser, som han i Flæng lod spænde for den. Men da kom en af hans Mænd, som havde været til Stede ved Svends Hylding, til ham, og da Harald spurgte ham, om han nogen Sinde havde set Mennesker trække et større Stykke, svarede Høvedsmanden: »Ja, jeg var nylig til Stede, hvor man trak Danmarks Rige fra dig; døm nu selv, hvilket Stykke der var størst!« Harald blev forfærdet og vilde samle Folk imod Svend; men de fleste nægtede at adlyde. Efter flere Træfninger imellem Harald og Svend lykkedes det Palnatoke at overliste Harald om Natten i en Skov og at dræbe ham ved et Pileskud igennem Ryggen. Svend

blev derpaa hyldet som Konge af hele Folket; men Palnatoke maatte som Kongemorder forlade Danmark. Han flygtede til Jomsborg, hvor han gav Samfundet de strenge Love, der siden gjorde dets Navn saa berømt i Norden. Ifølge disse Love kunde ingen blive Jomsborger, som ikke troede paa de gamle Guder, og hverken Kvinder eller Børn havde Adgang til Borgen. Alle Jomsborgere skulde være som Brødre; hvad der erhvervedes af Bytte, skulde deles lige imellem alle, og naar en faldt, skulde de andre hævne hans Død. Disse strenge Love stode længe ved Magt, og Jomsvikingerne bleve ved deres hedenske Grumhed og Tapperhed en Skræk for alle Egne, hvor deres Navn naaede hen.

Svend Tveskæg.

(986—1014)

Svend Tveskæg førte et vildt og uroligt Hedningeliv i den meste Tid af sin Regering. Kort efter sin Tronbestigelse blev han ved List tagen til Fange af Jomsvikingernes Høvding Sigvald, der med tre Skibe kom sejlende til Danmark og sendte Bud i Land til Kong Svend, at han laa meget syg paa sit Skib og ønskede at tale med Kongen. Svend, som ikke anede ondt, gik om Bord paa Sigvalds Skib og traadte hen til hans Leje. Men just som han bøjede sig ned over Sigvald, slog denne begge Arme omkring ham og holdt ham fast, imedens Skibsfolkene af al Magt roede af Sted med Skibet og førte Kongen i Fangenskab til

Jomsborg. Her blev Svend tvungen til at erkende Jomsborgs Uafhængighed af Danmark, og tillige maatte han love at udrede saa meget Guld og dobbelt saa meget Sølv, som han vejede. Paa disse Betingelser fik han sin Frihed og vendte tilbage til sit Rige. Men Svend følte det som en Skam, at han var bleven løskøbt med Guld, og han besluttede at indlægge sig Berømmelse ved at drage paa Vikingetog til England. Her herskede den svage Konge Ethelred, der ikke kunde værge sine Lande, men søgte at købe sig fri for de Danskes Indfald ved at betale en staaende Skat, kaldet Danegæld. Men Svend kom ikke desto mindre igen og vedblev med sine Indfald saa længe, indtil det lykkedes ham at fordrive Ethelred og indtage hans Lande.

I Norge var efter Haakon Jarls Død Olav Trygveson bleven Konge. Imellem ham og Svend Tveskæg opkom der Stridigheder, og Svend forbandt sig med Olof Skødkonning i Sverrig og Haakon Jarls Søn Erik imod Olav Trygveson. I det berømte Søslag ved **Svold** (1002) kæmpede Olav længe med stor Tapperhed imod Overmagten, men blev omsider overvunden og styrtede sig i Søen, hvorefter Sejrherrerne delte Norge imellem sig.

Harald og Knud den Store.

(1014—1019) (1019—1035)

Ved Svend Tveskægs Død forsøgte Englænderne at genindsætte den fordrevne Ethelred paa Tronen.

Men Svends Søn Knud søgte Hjælp hos sin Broder **Harald,** som efter Faderens Død var bleven Konge i Danmark, og Knud sejlede derefter med en stor Flaade over til England og erobrede Landet. Ved Haralds Død blev **Knud** ogsaa Konge i Danmark og herskede saaledes over to Riger. For at gøre sig yndet af det engelske Folk ægtede han Kong Ethelreds Enke, den kloge Emma. Han sendte fra England mange Præster til Danmark og lod en Mængde Kirker opføre i begge sine Lande. Ogsaa mange dygtige Kunstnere og Haandværkere kom fra England herover, saa at Foreningen med dette Land i mange Henseender blev til stort Gavn for Danmark.

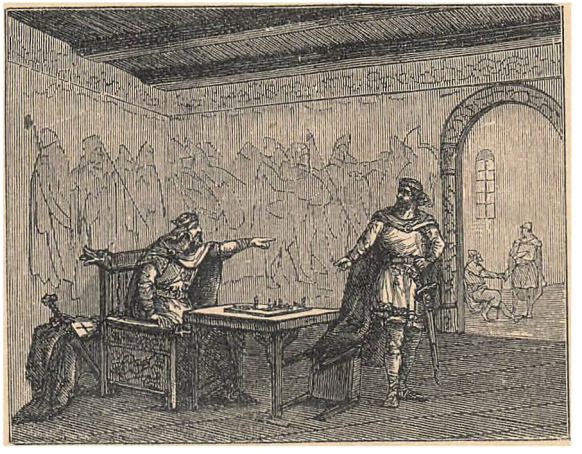
Knud den Store holdt en staaende Hær paa flere Tusinde Mand, den saakaldte Tinglid eller Tingmannalid, i hvilken enhver Mand var forsynet med kostbare forgyldte Hellebarder saavel som med Hjælm og Skjold. For denne Hær udgav Kongen en særegen Lov, Vederlagsretten. Denne bestemte Straffen for alle Slags Forseelser blandt Kongens Mænd. For mindre Forseelser var Straffen at betale Bøder eller at blive flyttet ned ved Bordet og spise for sig selv, samt at maatte finde sig i at faa de andres Kødben kastede i Hovedet. For grove Forseelser var Straffen enten Døden eller Rømning af Landet. Den dømte havde selv Valget, om han vilde rømme til Lands eller til Vands. Valgte han at rømme til Vands, da fulgte man ham ned til Strandbredden, gav ham en Sejlbaad med Aarer, Øse og Levnedsmidler og blev staaende saa længe,

som Baaden var til at øjne, hvorefter alle som af een Mund gentoge hans Dom. Valgte derimod den dømte at flygte til Lands, da fulgte man ham til den nærmeste Skov, ventede ogsaa her, indtil han kunde være langt borte, og opløftede da et højt Skrig med Bulder og Vaabengny, for at han ikke af en Fejltagelse skulde komme tilbage til Stedet. Men skete det, at han alligevel, enten forsætlig eller imod sin Vilje, kom tilbage, da skulde han have sit Liv forbrudt, og hvis nogen af Kongens Mænd mødte ham, skulde han gaa ham paa Livet, saafremt han ikke vilde betragtes som hans medskyldige og dele hans Lod.

Ikke længe efter at Knud havde givet denne Lov, skete det, at han selv i Vrede dræbte en af sine Mænd. Fuld af Anger over sin Misgerning samlede Kongen næste Dag sit Hof omkring sig, steg i alles Paasyn ned fra Tronen, satte sig paa Jorden og befalede dem at dømme sig efter Lovens Strenghed. Kongens Mænd bleve rørte; de rejste ham op og bade ham selv at bestemme sin Straf. Knud idømte sig da nidobbelt Mandebod, hvilket for Fremtiden blev Straffen for en lignende Brøde.

I Norge herskede paa Knud den Stores Tid Olav den Hellige. Han forenede sig med Kongen i Sverrig om at overfalde Danmark, medens Knud var fraværende i England. Under disse farefulde Omstændigheder foreslog **Ulf Jarl,** der var gift med Knuds Søster Æstrid, og som var Statholder i Knuds Fraværelse, at lade Kongens

Søn Hardeknud udraabe til Konge, hvilket ogsaa skete. Men Knud, som snart efter kom tilbage, blev i høj Grad forbitret herover og pønsede paa Hævn. I Slaget i Helgeaa stod Ulf Jarl Kongen bi imod de Norske og Svenske (1026). Men dette formildede ikke Kongens Vrede imod Ulf, og da de snart efter vare sammen ved et Gæstebud i Roskilde, kom det ved denne Lejlighed til et aabent

Knud den Store og Ulf Jarl.

Brud imellem dem. Ulf Jarl og Kongen havde sat sig til at spille Skak, men bleve uenige om Spillet, hvorpaa Jarlen rejste sig og slog Brikkerne sammen. Knud sagde da: »Flyr du nu, du rædde Ulf?« Men Ulf svarede: »Ikke kaldte du mig ræd, da jeg kom dig til Hjælp i Helgeaa, hvor de Danske bleve slagne som Hunde.« Knud kunde nu ikke længer styre sin Vrede, og næste Morgen lod han en af

sine Hofmænd dræbe Ulf foran Alteret i Trefoldighedskirken, hvorhen Jarlen var flygtet. Dog angrede han straks, hvad han havde gjort, og skænkede sin Søster Æstrid to Herreder i Mandebod.

Ikke længe efter Slaget i Helgeaa drog Knud med en Flaade op til Norge og indtog dette Land. Vel forsøgte Olav den Hellige at tilbagevinde sit Rige; men han faldt i Slaget ved Stiklestad (1030), og Knud den Store beholdt Norge. Hans Herredømme strakte sig da over Danmark, Norge, England, Sydskotland og en Del af Venden. Knud var saaledes en meget mægtig Konge og blev paa Grund af sin Vælde baade lovprist og smigret. Der fortælles, at da han engang vandrede ved Havets Bred med sit Følge, ytrede en af hans Hofmænd om ham, at hans Magt var saa stor, at hverken Jord eller Hav kunde modstaa ham. Da Knud hørte disse Ord, standsede han i sin Vandring, og for at beskæmme Smigreren lod han en Stol bringe ned til Strandbredden og satte sig paa den, hvorefter han strakte sin Haand ud over Havet, der netop var ved at stige, og bød det ej at væde hans Fødder. Men Havet steg, som det plejede, og vædede Kongens Fødder. Da rejste Knud sig og udbrød: »Vide skulle Jordens Slægter, at Kongernes Magt er forfængelig, og at ingen er Kongenavnet værdig uden den, hvis Vink Himmel, Jord og Hav efter evige Love adlyde.« Og han vilde fra denne Stund ikke bære Kronen mere, men hensatte den paa Billedet af den korsfæstede Kristus.

Hardeknud.

(1035—1042)

Ved Knud den Stores Død kom hans Søn **Hardeknud** paa Tronen i Danmark og senere ogsaa i England, men ikke i Norge, hvor Magnus den Gode, en Søn af Olav den Hellige, var bleven valgt til Konge. Mellem Magnus og Hardeknud blev der indgaaet det Forlig, at dersom den af Kongerne, som døde først, ikke efterlod sig Sønner, skulde den anden arve hans Rige. Hardeknud døde først, og Danmark tilfaldt saaledes den norske Konge. Men England valgte sig en egen Konge uden Hensyn til de to andre Riger.

Magnus den Gode.

(1042—1047)

Magnus den Gode fejdede mod Venderne, der i hine Tider stadig gæstede Danmarks Kyster for at hærge og plyndre. Til sidst lykkedes det ham at overvinde disse frygtede Sørøvere i et stort Slag paa Lyrskov Hede i Slesvig, hvor 15,000 Vender siges at være faldne. Sakse fortæller, at Kongen Natten før Slaget drømte, at en kom til ham og sagde, at Sejr skulde han vinde og som Tegn herpaa, før Hærene mødtes, nedlægge en Ørn. Da Kongen om Morgenen rykkede frem med sin Hær, hændte det virkelig, at han fik Øje paa en Ørn, som han dræbte med sit Kastespyd, just som den bredte sine Vinger. Heri saa de Danske et godt Varsel; de gik uforfærdede frem og vandt en fuldstændig Sejr over Hedningernes Hær.

Svend Æstridsen.
(1047—1076)

Efter Magnus den Gode blev **Svend Æstridsen,** en Søn af den i Roskilde myrdede Ulf Jarl og Knud den Stores Søster Æstrid, Konge i Danmark. I Norge derimod kom Magnuses Farbroder Harald Haardraade paa Tronen. Harald gjorde ogsaa Fordring paa Danmarks Rige, og der udbrød herover en Krig, som varede i sytten Aar. Desuden maatte Svend ligesom sin Forgænger fejde mod Venderne, der vedbleve at plyndre paa Danmarks

Svend Æstridsen og Bisp Vilhelm.

Kyster. Svend Æstridsen havde saaledes i den meste Tid af sin Regering fuldt op at gøre mod ydre Fjender. Men ikke des mindre sørgede han med stor Omhu for Landets indre Forfatning, især for de kirkelige Forhold. Gejstligheden var allerede

paa hans Tid saa mægtig, at selv Kongerne maatte bøje sig for den, og ogsaa Svend fik Lejlighed til at erfare dens Magt. Thi da han engang i Vrede havde ladet nogle Mænd dræbe i Roskilde Kirke, blev han af Bisp **Vilhelm** lyst i Band, d. v. s. udelukket fra Gudstjenesten, til hvilken han først fik Adgang igen, da han, angerfuld og ydmyg, iført en simpel Bodsdragt, kom til Kirkens Dør og bad om Tilgivelse for sin Synd. Denne Tildragelse forstyrrede dog ikke i øvrigt det gode Forhold mellem Kongen og Gejstligheden, og den samme Bisp Vilhelm, der ved den nævnte Lejlighed viste sig saa nidkær i Udøvelsen af sin Pligt, var ellers Svends bedste og mest trofaste Ven.

Harald Hejn.

(1076—1080)

Svend Ærstridsen efterlod sig mange Sønner, af hvilke fem bestege Tronen efter hverandre. Den første af Sønnerne, **Harald Hejn**, er bleven bekendt ved den Forbedring af Retsplejen, som paa hans Tid blev indført, idet det tillodes den anklagede at fri sig ved Ed, naar denne bekræftedes af Medsmænd.

Knud den Hellige.

(1080—1086)

Knud den Hellige begunstigede i høj Grad Gejstligheden, som han ophøjede til en særegen Stand ved at tilstaa den egne Domstole og Rettig-

heder fremfor det øvrige Folk. Da han tillige vilde give Gejstligheden Ret til at indkræve Tiende, vakte dette hos hele Folket stor Forbitrelse, som kun ventede paa en Lejlighed til at bryde ud i aabenbart Oprør. Knud havde længe næret Planer om at tilbagevinde de Danskes tidligere Herredømme i England, og han lod i denne Hensigt en stor Flaade samle i Limfjorden. Men da Kongen ikke i rette

Knud den Helliges Død.

Tid indfandt sig ved Flaaden, droge Ledingsmændene igen fra hverandre. Derover blev Knud forbitret og indstævnede Folket til at møde paa Tinge. Han irettesatte her Oprørerne for deres Ulydighed og gav dem til Straf Valget imellem at udrede svære Bøder eller falde til Føje med Hensyn til Tiendeafgiften. Folket foretrak at udrede Bøder, hvilket harmede Kongen i den Grad, at han lod sine Fogeder ind-

kræve Bøderne med større Strenghed, end det gjordes fornødent. Nu udbrød der blandt Vendelboerne en Opstand, som udbredte sig over hele Jylland og nødte Kongen til at flygte til Fyen, hvor han tyede ind i Sankt Albani Kirke i Odense. Men ogsaa herhen forfulgtes han af Oprørerne, som sloge Kirkevæggene ind og dræbte Kongen ved et Spydkast, medens han knælede for Alteret i Bøn.

Oluf Hunger.

(1086—1095)

Oluf Hunger har faaet sit Tilnavn af en sørgelig Misvækst og Hungersnød, som indtraf under hans Regering. Ved en langvarig Regntid bleve Markerne over store Strækninger satte under Vand, saa at man i Høsten maatte sejle omkring med Baade og Trug for at afklippe og indsamle de enkelte Aks, der ragede frem over Vandet. Nøden blev saa stor, at endog Kongen og hans Hof lede Mangel. Denne Misvækst betragtedes af mange som en Straf for Mordet paa Hellig Knud, og under Gejstlighedens Indflydelse vandt den Tro Indgang hos Folket, at Knud var en Helgen, hvorfor man optog hans Ben af Jorden og under den følgende Konge med stor Højtidelighed skrinlagde dem i Hellig Knuds Kirke i Odense.

Erik Ejegod.

(1095—1103)

Med Olufs Broder **Erik** vendte frugtbare Aar

og lykkelige Dage tilbage til Danmark. Denne Konge var paa Grund af sin Venlighed og Nedladenhed saa afholdt af Folket, at han fik Tilnavnet den Ejegode (d. e. den bestandig gode). Paa Tinge sluttede han gerne sine Taler med de Ord: »Endelig byder jeg alle Husbonder, som her ere til Stede, saa snart de komme hjem, at hilse deres Hustruer og Børn saavel som deres Tyende kærligst fra mig,

Erik Ejegod paa Tinge.

som den, der med Omhu skal vaage over, at enhver beholder sit.« Før hans Tid havde Norden ikke haft nogen egen Ærkebiskop; men Erik formaaede Paven til at lade et Ærkebispesæde oprette i Lund for de tre nordiske Lande i Forening. For at udsone et Drab, som han halvt uforsætlig havde begaaet, besluttede Erik Ejegod at foretage en Pilegrimsrejse til det hellige Land. Da han kundgjorde

denne Beslutning paa Tinge, blev hele Folket meget bedrøvet over at skulle skilles fra sin Konge. Under Taarer bad man ham blive hjemme og tilbød med Tredjedelen af hele Folkets Formue at løse ham fra hans Løfte. Men Erik vilde ikke opgive sit Forsæt og rejste bort. Han naaede ikke det hellige Land, men blev syg og døde paa Øen Cypern, hvor hans Legeme efter hans eget Ønske blev jordet.

Paa Erik Ejegods Tid opkom de saakaldte **Gilder** eller Broderskaber, af hvilke de første vare til Ære for Hellig Knud. Gilderne havde deres egne Love, i hvilke det var vedtaget, at Medlemmerne af et Gilde skulde staa hverandre bi som Brødre, saafremt nogen af dem kom i Nød, og at enhver, der svigtede en Gildebroder, skulde udstødes af Broderskabet som en Nidding.

Niels.

(1104—1134)

Det varede længe, før de Danske modtoge Efterretning om Erik Ejegods Død. Da omsider Budskabet herom naaede til Danmark, valgte Folket den sidste af Svend Æstridsens Sønner, **Niels**, til Konge. Han besad hverken Dygtighed eller Mod nok til at forsvare Landet mod Vendernes Angreb. Men til Lykke for det danske Folk havde Erik Ejegod efterladt sig en Søn, **Knud Lavard**, der var lige saa tapper og forstandig, som han var nedladende og venlig. Han fejdede mod Venderne med

saa meget Held, at den tyske Kejser gav ham Titel af Obotriternes Konge. Derover blev Kong Nielses Søn **Magnus** misundelig, og han frygtede for, at Knud, som var meget afholdt af Folket, skulde blive valgt til Konge i Danmark, naar hans Fader døde. Han sammensvor sig derfor med flere andre om at tage Knud Lavard af Dage. I denne Hensigt indbød han Knud til sig som Gæst, fortalte ham, at han agtede at foretage en Pilegrimsrejse, og anbefalede sin Hustru og sine Børn til Knuds Omsorg, imedens han var borte. Knud anede intet ondt. Men da sendte Magnus en Dag Bud til sin Fætter i Haraldsted Skov ved Ringsted med den Besked, at han ventede i Nærheden og ønskede at tale med ham under fire Øjne. Knud begav sig til Stedet, hvor Magnus sad paa en Træstub og med forstilt Venlighed hilste Knud. Idet Knud omfavnede sin Fætter, mærkede han, at han bar et Panser under Kappen, og paa samme Tid hørte han Vaabenlarm inde fra Skoven. Han spurgte Magnus, hvad dette skulde betyde, hvortil Magnus svarede, at han omsider engang vilde have det afgjort, hvo der skulde være Konge i Danmark efter hans Faders Død. Knud sagde: »Er det nu Tid at tale om sligt? Gid din Fader maa leve mangen god Dag, lykkelig og glad i sin Højhed.« Men han havde næppe udtalt disse Ord, før Magnus kastede sig over ham og myrdede ham paa Stedet. Da dette Mord blev bekendt, gjorde Folket Opstand, og en Borgerkrig udbrød, som endte med, at Magnus faldt i Slaget ved **Fodevig**, medens Kong Niels flygtede til

Byen Slesvig. Her havde den myrdede Hertug været Formand for Hellig Knuds Gilde, og mange advarede derfor Kongen mod at drage dertil. Men Niels bekymrede sig ikke om deres Advarsler og svarede, at han ikke var bange for Skomagere og Garvere. Da han nærmede sig Byen, lode Gildebrødrene ringe med deres Gildeklokke, og saa snart Kongen med sit Følge var reden ind igennem Byens Port, lukkede de denne i efter ham, gik væbnede imod ham og dræbte ham tillige med hans Følge.

Erik Emun og Erik Lam. — Borgerkrig.
(1134—1137) (1137—1146) (1146—1157)

Erik Emun, som kun regerede i kort Tid, gjorde sig forhadt ved sin Grusomhed og dræbtes paa Tinge af en jydsk Herremand. — Da fulgte **Erik Lam,** som var en uduelig Konge, der til sidst selv blev ked af Regeringen og gik i Kloster (1146). — Nu begyndte en langvarig Borgerkrig (1146—1157), under hvilken tre Prinser stredes om Tronen, nemlig **Svend,** en Søn af Erik Emun, **Knud,** en Søn af Magnus Nielsen, og **Valdemar,** en Søn af Knud Lavard. Omsider kom de tre Prinser overens om at dele Riget imellem sig. Men dette Forlig fortrød straks efter Svend, og han besluttede da at rydde begge sine Medbejlere af Vejen. Sin onde Plan vilde han udføre ved et Gæstebud i Roskilde, hvortil han og Valdemar vare indbudte af Knud. Om Aftenen midt under Festen, da det havde begyndt at mørknes, og Lys vare tændte, trængte pludselig

Svends Folk fuldt væbnede ind i Hallen og blottede deres Sværd. Da Valdemar saa dette, sprang han op, slukkede Lysene og viklede Kappen, som han bar, omkring Armen. Han bødede med Kappen af mod Sværdene og arbejdede sig saaret igennem Vrimlen ud ad Døren. Men Knud blev dræbt og sank døende om i Armene paa Valdemars Ven og Plejebroder **Absalon,** der i Mørket antog ham for

Overfaldet i Roskilde 1157.

Valdemar. Derpaa undslap ogsaa Absalon, og han og Valdemar mødtes paa Flugten i Absalons Hjem. Men da Svend hørte, at Valdemar ikke var tagen af Dage, gav han Befaling til at slaa en Planke ind paa alle Fartøjer langs Kysten af Sjælland, for at Valdemar ikke skulde undkomme til Søs. Ikke des mindre fandt Valdemar et Skib, paa hvilket han under et heftigt Stormvejr ved Nattetid satte over

til Jylland. Paa Viborg Ting stod han frem for Folket, fortalte om Overfaldet i Roskilde og fremviste sine Saar. Fuld af Harme over Svends Niddingsværk sluttede Folket sig til Valdemar, saa at denne i Spidsen for en betydelig Hær kunde gaa Svend i Møde. Paa **Grade Hede** ved Viborg blev Svend slagen af Valdemar og omkom paa Flugten. Men Valdemar blev valgt til Konge af hele det danske Folk og kronet af Ærkebispen i Lund (1157).

Under de langvarige Borgerkrige blev Danmark hærget af Venderne, der i den Grad gjorde Landet usikkert, at Befolkningen paa mange Steder i Fortvivlelse lod Marker og Gaarde ligge øde og enten flyttede til Byerne eller tog Ophold i Nærheden af befæstede Borge, hvorved Grunden blev lagt til nye Byer. I det hele var det Købstadbefolkningen, som i denne Tid begyndte at hæve sig; Bønderne derimod tabte fra nu af meget af deres tidligere Anseelse. Dog havde endnu kun Gejstligheden egentlige Forrettigheder fremfor det øvrige Folk. Dens Magt voksede bestandig mere, især efter at Kirken havde vedtaget Cølibatet, d. v. s. givet Præsterne Befaling til at leve ugifte.

Valdemar den Første den Store.

(1157—1182).

Valdemar den Store havde en trofast Ven og Raadgiver i den navnkundige Biskop **Absalon**. Denne

var en klog og viljestærk Mand, sanddru og djærv, modig og dog besindig, og dertil af Naturen begavet med et ualmindelig kraftigt Legeme, hvilket han daglig hærdede ved alle Haande Vaabenøvelser og legemlige Anstrengelser, saasom ved at svømme i fuld Rustning, hugge Brænde, fælde Træer o. desl. Med denne store Mand ved sin Side havde Valdemar Lykken med sig i Krig og i Fred. Hans Hovedbestræbelse gik ud paa at undertvinge Venden, hvortil han foretog en Række Tog, der i Almindelighed anførtes af Kongen og Absalon i Forening. Paa et af disse Tog (1169) indtoges Øen Rygen med Staden **Arkona**, som var Hovedsædet for Vendernes Afgudsdyrkelse. Midt i Arkona stod Templet for det vendiske Afgudsbillede Svantevit, en uhyre Træklods med fire Hoveder, der vendte Nakkerne sammen. Til denne Afgud plejede Venderne en Gang om Aaret at bringe store Ofre, deriblandt en Honningkage, omtrent saa stor som en Mand, og ved denne Lejlighed spaaede deres Præster om det kommende Aars Frugtbarhed af et Bæger, fyldt med Vin, som Svantevit holdt i sin Haand. Efter at Valdemar og Absalon havde tvunget Indbyggerne i Arkona til at overgive sig, lode de Svantevits-Billedet nedrive og hugge i Stykker til Brændsel. Men Templet lode de opbrænde, og Indbyggerne paa Øen tvang de til at lade sig kristne.

Imod Slutningen af Valdemar den Stores Regering valgtes Absalon til Ærkebisp i Lund. Han værnede i denne Stilling med megen Myndighed om Kirkens Ret, men vakte derved Misfornøjelse hos

Almuen, som vrededes over, at Absalon vilde tvinge Folket til at betale Tiende og Præsterne til at leve ugifte. Tillige klagede Bønderne over, at de bleve undertrykte af Herremændene og de kongelige Fogeder, og det endte med, at hele Skaane kom i Oprør. Kong Valdemar maatte med en Hær selv drage over til Skaane, ledsaget af Absalon. Men da Absalon vilde gaa i Land, og Almuen fik Øje paa ham, blev Forbitrelsen saa stor, at man modtog ham med en Stenregn. Vel forsøgte Kongen at mægle Forlig mellem Absalon og Folket. Men da Absalon holdt fast ved Kirkens Rettigheder, og Almuen ved sine Rettigheder, kom det til aaben Kamp med Bønderne, som bleve slagne ved **Dysieaa**.

Knud den Sjette.

(1182—1202)

Knud den Sjette bestræbte sig lige saa utrættelig som sin Fader for at bringe Venden under Danmarks Herredømme. Paa den Tid herskede i Tyskland en Kejser ved Navn Frederik Rødskæg. Han optraadte med overmodige Fordringer over for Danmark og forlangte, at Knud skulde erkende ham for sin Lensherre. Men Absalon, som modtog Kejserens Sendebud, svarede disse, »at de kunde melde deres Herre, at Kong Knud herskede lige saa frit i Danmark, som Kejseren i det romerske Rige, og at de ikke maatte indbilde sig, at Danmark var saa let at indtage som Tyringen.« Over dette myndige Svar blev Kejseren saa for-

bitret, at han ophidsede Hertug Bugislav af Pommern til at angribe Danmark. Men Absalon samlede i Hast en Flaade og slog Venderne saa fuldstændig, at kun 35 Skibe undkom af deres hele Flaade paa 500 Skibe. Senere gjorde Knud sig til Herre over Holsten, Ditmarsken og Lauenborg, men døde ikke længe efter. — Aaret i Forvejen døde Absalon (1201). Han blev begravet i Sorø, til hvis Kloster han havde skænket de fleste af sine Fædrenegodser. Sin Yndlingsby Hafn (det senere Kjøbenhavn) med det faste Slot Akselhus, som han lod anlægge ved Øresund til Værn imod Vendernes Sørøverier, havde han skænket til Roskilde Bispestol. Paa Absalons Opfordring var det, at **Sakse**, almindelig kaldet **Saxo Grammaticus**, skrev sin berømte Danmarkskrønike.

Paa Valdemar den Stores og Knud den Sjettes Tid opkom **Lensvæsenet**, som bestod deri, at Kongerne bortgave større eller mindre Jordejendomme med alt, hvad dertil hørte af Skove, Huse, Møller m. m., til ansete Krigere, imod at disse til Gengæld forpligtede sig til i Krigen at følge Kongen til Hest med et vist Antal Mænd. Saadanne Jordejendomme kaldtes **Len**, og de, som modtoge Lenet, kaldtes **Vasaller** eller **Hærmænd** (Herremænd). Herved lagdes Grunden til **Adelen** som en særegen Stand, der ved Siden af Gejstligheden efterhaanden fik megen Magt og store Forrettigheder fremfor den øvrige Del af Folket. Bondestandens gamle Anseelse og Magt sank efter den Tid meget,

og mange Bønder, som hidtil vare **Selvejere,** maatte nu tage en Gaard i Fæste og svare Afgift deraf, som **Fæstebønder,** eller arbejde for Adelen og de større Bønder som Forvaltere eller Husmænd (**Brydere** og **Gaardsiddere**).

Valdemar den Anden Sejr.
(1202—1241)

Valdemar den Anden, som fulgte sin Broder Knud den Sjette paa Tronen, har formedelst sine mange Erobringer ved Østersøens Kyster faaet Tilnavnet **Sejr**. Han foretog et stort Tog til Estland (ved den finske Bugt) i den Hensigt at omvende og kristne de hedenske Indbyggere i dette Land (1219). Dette Tog, som anførtes af Kongen og Ærkebisp **Andreas Sunesen,** blev betragtet som et helligt Foretagende (Korstog), og der blev af Kirken uddelt Syndsforladelse til alle, som deltoge deri. Da den danske Flaade paa 1400 Skibe nærmede sig Estland, vrimlede Kysten af væbnede Hedninger; men det lykkedes ikke des mindre Hæren at komme i Land. I det berømte Slag ved **Lyndanis** (**Volmerslaget**) kæmpedes der tappert paa begge Sider, og Estlænderne bragte endog for et Øjeblik de Danske til at vige. Men da skete det, at en Fane, rød med hvidt Kors, kom til Syne, saa pludselig og uformodet, at de Danske troede, at den var nedfalden fra Himlen. Ved Synet af denne Fane, der under Navnet Dannebrog siden stedse har været de Danskes Banner, oplivedes Hæ-

rens Mod, saa at den paa ny trængte frem og fuldstændig sejrede over Estlændernes Skarer.

Efter Volmerslaget var Valdemar Sejr Herre over de fleste tyske og vendiske Lande ved Østersøens Kyster. Aldrig havde Danmark været mægtigere siden Knud den Stores Dage, og selv Kejseren af Tyskland frygtede Valdemars Magt. Men al denne Storhed varede kun kort, og Valdemar maatte friste

Volmerslaget.

den Skæbne paa een Gang at miste alt, hvad han og hans Forgængere ved mange Aars Sejrvindinger havde erobret. Dette skete ved et forrædersk Overfald af den uforsonligste af hans Fjender, Grev Henrik af Schwerin, kaldet Sorte Henrik (1223). Da Valdemar tillige med sin ældste Søn engang efter en Jagt overnattede paa den lille Ø Lyø ved Fyen, benyttede Henrik Lejligheden, listede

sig ubemærket med sine Folk ind i Teltet, hvor Kongen og hans Søn sov, og lod begge binde og føre i Fangenskab til Tyskland. Her sad Kongen fængslet i halvtredje Aar, i hvilken Tid Sørøvere og Ufærdsmænd spillede Herrer i Danmark. Omsider blev han ved Juletid udløst af sit Fangenskab efter at have betalt en stor Sum Penge og afstaaet næsten alle sine Erobringer, samt aflagt Ed paa ikke at ville hævne sig. Vel løste Paven ham fra denne Ed, og Valdemar rustede sig til Hævn. Han rykkede med en Hær ind i Holsten, men tabte Slaget ved **Bornhøved** ved Forræderi af Ditmarskerne, der midt under Kampen faldt de Danske i Ryggen (1227). Fra den Tid af havde han ingen Lyst til Krigsbedrifter mere, men sørgede med desto større Omhu for sit Riges indre Forfatning. Han udstedte flere Love, deriblandt den jydske Lov, som begynder med de Ord: »Med Lov skal man Land bygge.«

Valdemar Sejr var to Gange gift. Hans første Dronning var den fromme **Dagmar,** der af alle danske Dronninger er den, som har været mest elsket af Folket. Hendes Mildhed, fortælles der i Folkesangene om hende, var saa stor, at da Kongen i Morgengave tillod hende at udbede sig af ham, hvad som helst hun vilde, bad hun ham oplukke Fængselets Døre og løse den fangne af Lænke. Men Dagmar døde ung, og Valdemar giftede sig anden Gang med den skønne, men haardhjertede og stolte portugisiske Prinsesse **Bengærd** eller **Berengaria.** Hun var lige saa hadet og frygtet

af Folket, som Dagmar havde været afholdt og elsket. Hest og Ko vilde hun tage fra Bonden, og i Morgengave udbad hun sig, at hver Kvinde i Danmark skulde give hende en Krone af Guld. Men ogsaa Bengerd døde før Kongen, og Folket sang: »Nu ligger Bengerd i sorten Jord, endnu har Bonden Okse i Gaard; nu ligger Bengerd i sorten Muld, de Danske er' deres Konge huld!« Med Bengerd havde Valdemar tre Sønner: Erik, Abel og Kristoffer, der bestege Tronen efter hverandre.

Erik Plovpenning, Abel og Kristoffer den Første.

(1241—1250) (1250—1252) (1252—1259)

Erik med Tilnavnet **Plovpenning** kom i Strid med sin Broder **Abel**, fordi denne, som havde faaet Sønderjylland i Len, ikke vilde erkende Erik for sin Lensherre. Uenigheden mellem Brødrene endte med, at Erik ved Forræderi af Abel blev myrdet, og hans Lig kastet i Slien, hvorefter Abel blev Konge i hans Sted. Men han nød ikke længe Fordel af sin skændige Gerning. Efter to Aars Regering omkom han paa et Tog imod Friserne, og **Kristoffer den Første** besteg Tronen. Under denne Konge begyndte en langvarig Strid med den overmægtige Gejstlighed, der med Ærkebiskop **Jakob Erlandsen** i Spidsen trodsede Kongemagten. Kristoffer lod omsider Jakob Erlandsen gribe og fængsle. Men til Straf herfor blev en Del af Landet belagt med Interdikt, d. v. s.: der gaves

Befaling til at lukke Kirkerne og lade al Gudstjeneste ophøre, saa at ingen uden døende fik Tilladelse til at modtage Sakramentet, og ingen blev begravet i kristen Jord. Kristoffer døde under disse Stridigheder, efter den almindelige Tro forgivet af en gejstlig.

Erik Glipping.
(1259—1286)

Erik Glipping fortsatte den af hans Fader begyndte Kamp mod Gejstligheden og Jakob Erlandsen. Den sidste, som var bleven løsladt af sit Fængsel, forenede sig med Hertugen af Sønderjylland og flere af Kongehusets Fjender, hvorved store Uroligheder fremkaldtes. Under disse hærgedes Danmark af Venderne, der vare faldne ind i Landet i saa stor Mængde, at ved Næstved henved 10,000 sjællandske Bønder faldt i Kampen mod dem. Til sidst maatte Erik indgaa Forlig med Ærkebispen, udbetale ham en stor Sum Penge og genindsætte ham i alle hans Værdigheder. Men Striden med de mægtige Lensmænd vedvarede ikke des mindre, hvori Kongen ved sin troløse Karakter og sit lastefulde Levned for en stor Del selv havde Skyld. Det kom omsider til en Sammensværgelse imod ham af tolv Adelsmænd, deriblandt **Marsk Stig,** hvis Hustru Kongen havde krænket. De sammensvorne benyttede Lejligheden, da Erik Glipping engang forvildede sig efter en Jagt og med sin Kammersvend Rane Jonsen og to Smaa-

drenge overnattede i Finderup Kirkelade ved Viborg. Forklædte som Graamunke med Hætter over Hovederne overrumplede de her Kongen, sloge Dørene ind og myrdede ham med mange Dolkestik.

Erik Menved.
(1286—1319)

Erik Menved fulgte i en ung Alder Erik Glipping paa Tronen. Hans første Kongegerning var at dømme sin Faders Mordere i Fredløshed. Men til Ulykke for Danmark fandt de sammensvorne Medhold hos den norske Konge Erik Præstehader, der i Forening med Marsk Stig og de øvrige fredløse skændte og brændte rundt om i vort Fødeland. Ogsaa med Gejstligheden og Ærkebisp **Jens Grand** kom Erik Menved i Strid. Ærkebispen blev omsider paa Kongens Befaling greben og efter en haard Medfart hensat i Fængsel paa Søborg Slot i Nordsjælland. Men han undkom siden herfra og drog til Rom for at klage for Paven. Paven tog Ærkebispens Parti, og nu bleve igen Kirkerne lukkede, og Gudstjenesten ophørte, indtil Kongen faldt til Føje og udbetalte Jens Grand en betydelig Sum Penge. Erik Menved var en ødsel og forfængelig Konge, der alt for meget tænkte paa Krigstog og eventyrlige Bedrifter. Efter dens Tids Skik førte han et glimrende Hof med store Fester og Ridderspil. Men Folket var udpint og fattigt, og Kongen maatte mere end een Gang for at skaffe sig Penge pantsætte store Stykker af Riget.

Kristoffer den Anden.
(1320—1332)

Kristoffer den Anden, Erik Menveds Broder, kom først paa Tronen efter at have underskrevet en streng Haandfæstning, ved hvilken Adelen og Gejstligheden fik deres tidligere Rettigheder forøgede med endnu flere. Danmark har ingen Sinde haft en uslere Konge end Kristoffer den Anden, og Landets Tilstand var under ham saa ulykkelig, som den aldrig før eller siden har været. Da Kongen paalagde Skatter imod Haandfæstningens Bestemmelser, gjorde Adelen Opstand og forbandt sig med **Grev Gert** af Holsten, ogsaa kaldet »den kullede Greve». Kristoffer den Anden maatte rømme af Landet, og de oprørske Lensmænd bemægtigede sig hver især store Stykker af Riget. Men Voldsmændene kunde ikke enes om Byttet, og Kristoffer den Anden vendte tilbage til Tronen. Kort efter indlod han sig i en ny Strid med Grev Gert, hvoraf Udfaldet blev, at hans Rige i den Grad udstykkedes og pantsattes til de mægtige Lensmænd, at Kongen til sidst ikke ejede mere af Danmark end Slottet Skanderborg og et Stykke af Lolland. Han døde forladt og foragtet af alle (1332).

Mellemregering.
(1332—1340)

Efter Kristoffer den Andens Død havde Danmark i otte Aar ingen retmæssig Konge. Af de mange Voldsmænd, som i denne Tid plyndrede i

vort Fædreland og delte dette imellem sig, var ingen værre end **Grev Gert**. Han hærgede med sine tyske Landsknægte rundt om i Landet, inddrev med grusom Strenghed Afgifter og Skatter og paanødte den danske Almue tysk Rettergang og Sprog. Danmark var nær gaaet til Grunde i dette sørgelige Tidsrum. Men da fremstod i Nøden en uforfærdet Mand, den jydske Herremand **Niels Ebbesen** af Nørreris, og frelste sit Fødeland fra Tyskernes Vold. Han vilde ikke som saa mange Stormænd gaa de fremmede Ransmænd til Haande, og derfor tilsagde Grev Gert ham at møde for sig i Randers By, hvor Greven laa med en Hær paa 4000 Mand. Ved Sammenkomsten imellem dem søgte Grev Gert først ved Smiger og venlige Ord at vinde Niels Ebbesen for sig. Men denne svarede djærvt, at han i Evighed aldrig vilde blive Ven med sit Fødelands Bøddel. Da blev Grev Gert opbragt og udbrød vredt: »I snakker mig for længe, Niels Ebbesen! Enten skal I rømme af Danmark, eller jeg skal lade jer hænge!« Men Niels Ebbesen svarede: »Tyve kan I hænge for Ravn og for Ørn; men let rømmer jeg ej af Danmark fra Hustru og Børn.« Og han undsagde nu Grev Gert paa ærlig Riddervis og svor, at naar og hvor han traf ham, skulde Greven være hans Mand og falde for hans Haand. Med denne Undsigelse drog han bort; men snart efter kom han igen om Natten med 47 Svende for at fælde den kullede Greve. Ved en lille Skov tæt Sønden for Randers bandt de deres Heste, og ved Randers Bro blev Niels Ebbesens Søstersøn, den unge Svend

Trøst, tilbage for at løsne Plankerne i Broen og gøre den rede til Afkastning. Med sit øvrige Følge gik Niels Ebbesen til Fods ind i den af Fjender opfyldte By, naaede ubemærket Grevens Bolig og dræbte ham i hans Sovekammer. Derefter lod han Trommerne røre for at vedgaa sin Daad og trak sig med sine Mænd kæmpende tilbage til Broen, der straks blev afkastet, saa snart de Danske vare komne over. — Ved denne uforfærdede Daad af Niels Ebbesen blev vort Fødeland udfriet af Tyskernes Vold. Thi da det rygtedes, at Greven var falden, grebe Jyderne til Vaaben for at jage de fremmede Ransmænd ud af Landet, og Kristoffer den Andens Søn Valdemar med Tilnavnet Atterdag blev af Folket kaaret til Konge (1340).

Valdemar Atterdag.

(1340—1375)

Valdemar Atterdag samlede igen det danske Rige, efter at dette i saa lang Tid havde været adsplittet mellem Ransmænd og Fjender. Han var en snild og kraftig, men ogsaa en streng og myndig Herre, og Landets store vare paa den Tid ikke vante til at lyde. Ved sit Giftermaal med den sønderjydske Hertug Valdemars Søster Helvig havde han faaet en betydelig Medgift, for hvilken han kom i Besiddelse af en Del af Nørrejylland. De tre Provinser Øst for Øresund, Skaane, Halland og Blekinge, der under Borgerkrigene havde givet sig ind under Sverrig, fik han den svenske Konge Magnus Smek til

at afstaa, og ved List bragte han et Giftermaal i Stand mellem sin Datter **Margrete** og Magnuses Søn Haakon den Sjette, som var Konge i Norge. Med Hanseforbundet — en mægtig Forbindelse af nordtyske Handelsstæder — kom Valdemar Atterdag i Krig, fordi han havde indtaget og plyndret den vigtige Hansestad **Visby** paa Øen Gulland (Gotland). Han slog Hansestæderne og tvang dem til Fred. Men senere indgik de igen Forbund med Danmarks Fjender og sendte paa een Gang Valdemar Atterdag 77 Fejdebreve. Da paa samme Tid den jydske Adel gjorde Opstand mod Kongen, blev denne nødt til i fire Aar at opholde sig uden for Danmark for at søge Hjælp i Udlandet. Alting kom i disse Aar i stor Nød og Forvirring. Men Valdemar Atterdag bestræbte sig efter sin Tilbagekomst for at oprette Ro og Orden i Landet, og dette lykkedes ham ogsaa ved utrættelig Anstrengelse og Flid. Han værnede ikke blot om Danmarks ydre Selvstændighed, men viste sig ogsaa i sin Omsorg for Rigets indre Forfatning som en klog og dygtig Regent. Han holdt strengt paa Lovenes Overholdelse, sad ofte hele Uger, ja Maaneder i Retten og indkrævede med stor Strenghed Skatter til Bedste for Landet, men gjorde sig derved forhadt af Almuen, som gav ham Tilnavnet »den onde« eller »slemme«. I sin sidste Levetid arbejdede han paa at genforene Sønderjylland med Danmark, da den sidste Hertug af Abels Stamme ikke efterlod sig Arvinger. Men Valdemar døde under disse Bestræbelser, og den føl-

gende Regering maatte for Fredens Skyld overlade Slesvig som et Len til de holstenske Grever.

Paa Valdemar Atterdags Tid blev Danmark hjemsøgt af en frygtelig Pest, den sorte Død, der rasede saa heftig, at paa flere Steder i Landet næppe eet af hundrede Mennesker forblev i Live. Den samme Sygdom hærgede paa den Tid den største Del af Europa og skal være kommen til Danmark ved et engelsk Skib uden Mandskab, som strandede i Vendsyssel (1349).

Oluf og Margrete.

(1376—1387) (1387—1412)

Efter Valdemar Atterdags Død blev den femaarige **Oluf**, en Søn af den norske Konge Haakon den Sjette og Valdemar Atterdags navnkundige Datter **Margrete**, Konge i Danmark under Formynderskab af sin Moder. Faa Aar efter døde hans Fader, og Oluf blev da tillige Konge i Norge (1380), hvorved den Forening af Danmark og Norge blev grundlagt, som siden varede i flere Hundrede Aar (1380—1814). Da Oluf døde ung (1387), blev Margrete valgt til Regentinde i de to forenede Riger. I Sverrig herskede dengang en Konge af tysk Herkomst, Albrekt af Meklenborg, med hvem Svenskerne vare utilfredse, navnlig fordi han bortgav Landets Embeder og Len til indvandrede Tyskere. Den svenske Adel indkaldte derfor den danske Dronning, og Margrete, som var bleven fornærmet af Kong Albrekt, der

havde kaldt hende »Kong Bukseløs« og foræret hende en Slibesten til at hvæsse sine Naale paa, sendte en Hær ind i Sverrig. Albrekts Hær blev slagen paa **Falkøping Slette** (1389), og han selv blev som Fange ført til Margrete. Nu herskede den danske Dronning ogsaa over Sverrig, og den berømte **Kalmarforening** blev indgaaet (1397) paa et Møde i Kalmar, hvor Afsendinge fra alle tre Riger kom sammen og vedtoge, at Danmark, Norge og Sverrig for Fremtiden altid skulde være forenede under een Konge og i Tilfælde af Krig staa hverandre bi, men i øvrigt hvert for sig regeres efter sine egne Love. Paa det samme Møde blev Margretes Søsterdattersøn **Erik af Pommern** kronet som Konge over de tre nordiske Lande; dog vedblev Margrete i hans Navn at styre Rigerne indtil sin Død (1412).

Erik af Pommern.

(1412—1439)

Erik af Pommern tiltraadte ved Margretes Død selv Regeringen over de forenede Riger. Han førte Krig med de holstenske Grever om Slesvig, men kunde, uagtet han var Konge over tre Riger, intet udrette med Magt. Sagen blev omsider indstævnet for den tyske Kejser, som dømte, at Hertugdømmet Slesvig var en Del af Danmarks Rige. Men denne Dom vilde Holstenerne ikke erkende for gyldig, og Fjendtlighederne fortsattes endnu længe efter. Hansestæderne toge Parti for Erik af Pommerns Fjender og sendte en Flaade til Øresund for at

overrumple Kjøbenhavn. Men Borgerne forsvarede sig heltemodig under Ledelse af Eriks Dronning, den kloge og modige **Filippa** af England, saa at Angrebet mislykkedes, og Hansestædernes Flaade med Skamme maatte drage bort. Omsider endte Krigen ved en Fredslutning i Vordingborg (1435), ved hvilken Grev Adolf af Holsten beholdt Slesvig.

I Sverrig var Almuen misfornøjet med Kong Eriks og hans Lensmænds uretfærdige Regering, og da Kongen ikke vilde høre paa Folkets Klager, udbrød der en Opstand under Ledelse af **Engelbrekt Engelbrektson.** Ogsaa i Danmark vakte Erik af Pommern Misfornøjelse, og det endte med, at Kongen selv blev ked af Regeringen og flygtede til Øen Gulland, hvorefter han blev afsat, først i Danmark og Sverrig og senere ogsaa i Norge. Paa Gulland levede han i ti Aar som Sørøver, og da man omsider tvang ham til at forlade dette Tilflugtssted, gik han til Pommern, hvor han døde fattig og forladt (1459).

Kristoffer af Baiern.

(1440—1448).

Efter Erik af Pommern blev hans Søstersøn **Kristoffer af Baiern** Konge i de tre nordiske Lande. Under hans Regering rejste Bønderne en voldsom Opstand i Nørrejylland, men bleve slagne af Kongens Tropper og maatte købe deres Liv med store Bøder. I Sverrig indtraf paa Kristoffer af Baierns Tid en sørgelig Misvækst, der havde til Følge, at Befolkningen i mange Egne af Landet maatte blande Bark

i Brødet, hvoraf Kristoffer fik Tilnavnet Barkekongen.

Fra Midten af det femtende Aarhundrede begyndte en ny Aand at røre sig i mange Lande, hvilken efterhaanden udbredte sig ogsaa til Norden. Flere vigtige Opfindelser, saasom Bogtrykkerkunsten, Kompasset og Krudtet, og senere Amerikas Opdagelse (1492), tillige med betydningsfulde kirkelige Bevægelser i friere Retning, vare Forbud paa den nye Tid, som indtraadte med Reformationen i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede. Gejstligheden tabte meget af sin tidligere Indflydelse, og i Købstæderne levede Borgerstanden et temmelig frit og selvstændigt Liv. Kun for Bondestanden gik det endnu i flere Hundrede Aar bestandig tilbage. De Bønder, der ikke selv havde Ejendom og derfor maatte tjene Herremanden med Pligtarbejde (Hoveri), nedsank bestandig dybere i personlig Ufrihed. Paa Sjælland, Lolland, Falster og Møen betragtedes Bønderne endog som pligtige til at forblive hos den Herremand, paa hvis Gods de vare fødte, og til der at tage Gaard i Fæste (**Vornedskab**). Adelen vedblev endnu i lange Tider at være Landets mægtigste Stand, der ikke blot lod de ringere Stænder føle sin Overmagt, men ved **Rigsraadet** — i hvilket kun adelige og fornemme gejstlige havde Sæde — foreskrev Kongerne selv, hvorledes de skulde regere.

Fra den nyere Tids Begyndelse indtil vore Dage.

Kristiern den Første.
(1448—1481)

Kristiern den Første, som efter Kristoffer af Baierns Død blev Konge i Danmark, er Stamfader til den **oldenborgske Kongeslægt,** der siden i over 400 Aar forblev i Besiddelse af Danmarks Trone. Ogsaa Norge hyldede Kristiern, hvorimod Sverrig valgte en egen Konge, Karl Knutson. Denne kom i Strid med Ærkebispen Jens Bengtson og maatte forlade sit Rige, hvorefter Kristiern blev Konge ogsaa i Sverrig. Men Karl Knutson fik senere igen Overhaand og døde som Sverrigs Konge. Da rykkede Kristiern med en Hær ind i Landet, men blev slagen af den svenske Rigsforstander Sten Sture den Ældre paa **Brunkeberg** uden for Stokholm (1471), hvorefter han opgav Haabet om at komme i Besiddelse af Sverrigs Trone.

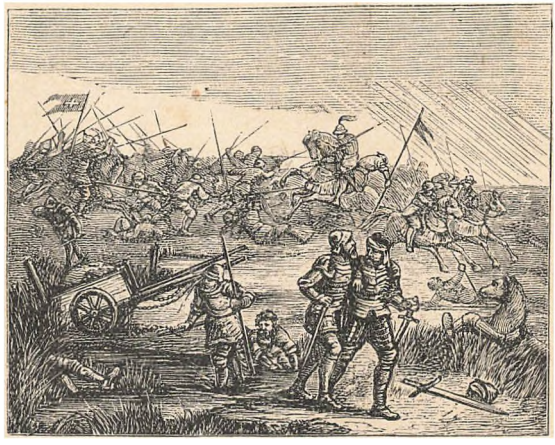
I Holsten var i Aaret 1459 Grev Adolf død barnløs, og Kristiern den Første burde ved denne Lejlighed have inddraget Slesvig under den danske Krone som hjemfaldet Len. Men

i Stedet herfor lod han sig hylde af Stænderne i Slesvig og Holsten som Hertug af Slesvig og Greve af Holsten (1460). Senere fik han af den tyske Kejser Holsten ophøjet til et Hertugdømme, der ogsaa skulde omfatte det lille Land Ditmarsken. — Under Kristiern den Første oprettedes med Pavens Tilladelse et Universitet i Kjøbenhavn, hvorved den Skik for en Del ophørte, at Landets Sønner rejste til fremmede Lande for der at studere. Dog varede det længe, før Universitetet i Kjøbenhavn ret begyndte at trives, da det i Begyndelsen havde Mangel baade paa Lærere og Penge.

Hans.
(1481—1513).

Kristiern den Førstes Søn **Hans** blev efter Faderens Død hyldet som Konge i Danmark og et Par Aar senere ogsaa i Norge, men i Sverrig først i Aaret 1497, efter at Sten Sture den Ældre var bleven slagen af en dansk Hær og havde maattet nedlægge sin Værdighed som Rigsforstander. Til sin Broder Frederik overdrog Kongen den gottorpske Del af Hertugdømmerne Selsvig og Holsten. Med denne Broder forenede Kong Hans sig i Aaret 1500 til et Tog imod det lille Land Ditmarsken, der ikke vilde erkende den danske Konges Overherredømme. Uagtet Ditmarskerne blot kunde stille en lille Hær imod de Danske, forsvarede de dog deres Uafhængighed med største Heltemod.

De aabnede Digerne ved Vesterhavet, hvorved dette oversvømmede en Del af deres Land, og ved **Hemmingstedt** lede Kongen og Hertugen et saa frygteligt Nederlag, at mere end Halvdelen af Hæren faldt eller druknede under Kampen, medens et uhyre Bytte faldt i Ditmarskernes Hænder, deriblandt den berømte Dannebrogsfane, som ved denne Lejlighed gik tabt. Ved Efterretningen om dette

Slaget ved Hemmingstedt.

Nederlag gjorde Norge og Sverrig Opstand imod Kong Hans. Denne sendte sin Søn Kristiern (den Anden) op til Norge, i hvilket Land Opstanden blev dæmpet. I Sverrig derimod blev Sten Sture den Ældre paa ny valgt til Rigsforstander og efterfulgtes ved sin Død af Svante Nilson Sture.

Kristiern den Anden.

(1513—1523)

Kristiern den Anden maatte ligesom sine Forgængere paa Tronen underskrive en streng Haandfæstning, ved hvilken han blev meget afhængig af Rigsraadet og Adelen. Men Kristiern ventede kun paa en Lejlighed til at bryde sin Haandfæstning; thi han hadede Adelen og Gejstligheden, som undertrykte Folket. I sin Barndom var han en Tid lang bleven opdraget i Huset hos en borgerlig Familie, og i hele sin Regeringstid nærede han stor Forkærlighed for Borger- og Bondestanden, hvilke han fremhjalp paa mange Maader og beskyttede imod de højere Stænder. Han bar Omsorg for Skibsfart og Handel, for Haandværk og Industri, og for at bringe Havedyrkningen paa en bedre Fod indkaldte han en Del hollandske Bønder, som han lod bosætte sig paa Øen Amager. Han udstedte strenge Love imod Lediggang, Overdaadighed og Usædelighed hos Gejstligheden og forbød Adelen den onde og ukristelige Skik at sælge de stakkels Bønder. Ved mange af disse Foranstaltninger havde Kristiern den Anden en Raadgiverske i den kloge og snilde **Sigbrit**, en Hollænderinde, der med sin Datter **Dyveke** havde nedsat sig i Bergen, hvor Kongen som Prins havde lært dem at kende og var bleven forelsket i Dyveke. Men da han ikke spurgte Adelen til Raads ved, hvad han foretog sig, men tværtimod trodsede baade Adelen og Gejstligheden, vakte han disse Stænders Forbitrelse imod sig, og det varede ikke længe, før

det kom til aabent Brud imellem Kongen og det mægtige Rigsraad. En Adelsmand af fornem Slægt ved Navn **Torben Oxe** blev af Kongen mistænkt for at have forgivet Dyveke med nogle Bær, men blev frikendt af Rigsraadet, for hvilket Kongen havde indstævnet Sagen. Herover blev Kristiern den Anden forbitret og udbrød: »Havde jeg haft saa mange Venner og Slægtninge i Rigsraadet, som Torben, var Dommen vel bleven en anden. Men om Torben Oxe havde en Hals saa tyk, som en Tyr, saa skal han dog miste den.« Kongen lod derpaa en Ret af 12 Bønder nedsætte, og disse fældede den Dom: »Vi dømme ikke Torben, men hans egne Gerninger fordømme ham.« Efter denne Kendelse lod Kongen Torben Oxe halshugge, uagtet Rigsraadet og Torbens mægtige Slægtninge, ja endog Dronningen med sine Fruer og Jomfruer gik i Forbøn for ham.

I Sverrig regerede dengang Rigsforstanderen Sten Sture den Yngre, som havde et stort Parti imod sig, deriblandt Ærkebispen i Upsala Gustav Trolle. Heraf benyttede Kristiern den Anden sig og udrustede en betydelig Hær, der sejrede over Svenskerne ved **Bogesund** (1520), hvorefter Kristiern blev kronet som Sverrigs Konge. Men straks efter begik han den Grusomhed at lade mange svenske Adelsmænd, Prælater og Borgere henrette paa Torvet i Stokholm til Straf for deres Modstand (**det stokholmske Blodbad** 1520). Da gjorde Svenskerne Opstand under Ledelse af den unge Adelsmand Gustav Vasa, og Foreningen mellem Danmark og Sverrig ophørte for stedse (1523). Paa samme Tid

opsagde ogsaa den jydske Adel Kongen Huldskab og Troskab, og en Landsdommer Mogens Munk overbragte ved List Kristiern den Anden Opsigelsesbrevet i en Handske, som han med Forsæt lod blive tilbage hos Kongen, da han tog Afsked med denne. Kristiern blev raadvild og besluttede at forlade Riget og søge Hjælp hos sin Svoger, Kejser Karl den Femte i Tyskland. Han fik omsider ogsaa en Hær

Kristiern den Anden forlader Fængselet i Sønderborg.

af fremmede Lejetropper samlet, med hvilke han landede i Norge, hvor Borger- og Bondestanden straks igen med Hengivenhed sluttede sig til ham. Men ved Forræderi blev han tagen til Fange og ført til Sønderborg Slot paa Øen Als. Her blev han holdt under streng Bevogtning, men i øvrigt behandlet med Skaansel. Sytten Aar maatte han til-

bringe i sit Fængsel, hvor der efter Sagnet paa Gulvet blev Mærker af hans Gang og i Stenbordets Plade en Fure, som dannedes af hans Finger, naar han tungsindig vandrede omkring det. Først sent i hans Alderdom blev hans Fangenskab paa Sønderborg ophævet, og den gamle Konge blev forflyttet til Kalundborg, hvor han endnu i 10 Aar holdtes under Opsigt indtil sin Død (1559).

Frederik den Første.

(1523—1533)

Efter at Adelen havde opsagt Kristiern den Anden Huldskab og Troskab, valgtes hans Farbroder **Frederik den Første** til Konge, først i Danmark og derefter i Norge, uagtet en stor Del af Befolkningen i begge Lande vedblev at være den afsatte Konge hengiven. Især havde denne mange Tilhængere i Kjøbenhavn og Malmø, og disse to Byer forsvarede sig i syv Maaneder, før de overgave sig til Frederik den Første. Men ogsaa den tapre Lensmand paa Gulland, **Søren Norby**, kæmpede længe for sin tidligere Lensherres og Konges Sag, indtil omsider ogsaa han maatte falde til Føje.

Nogle Aar forinden Frederik den Første besteg Tronen i Danmark, var i Tyskland Begyndelsen sket til den store kirkelige Bevægelse, der under Navn af Reformationen hurtig udbredte sig over en stor Del af Europa. Kristendommens Lære var under Pavedømmet næsten fuldkomment bleven forvansket, og Gejstligheden førte som oftest et for-

argeligt Liv i Overdaadighed, Uvidenhed og Overtro. Gudstjenesten holdtes paa Latin, og Bibelen maatte ikke læses i Folkenes Modersmaal, saa at Menigheden kun fik saa meget at vide af Evangeliets Lære, som Gejstligheden vilde meddele deraf. Mod disse og flere Misbrug var Morten Luther optraadt i Tyskland (1517) og havde fundet en stor Mængde Tilhængere, der med Begejstring sluttede sig til ham.

Hans Tausen prædiker for Folket.

Blandt disse var ogsaa en dansk Munk, **Hans Tausen**, der havde hørt Luther i Wittenberg og efter sin Hjemkomst gav sig til at prædike den nye Lære i Danmark. Han blev forfulgt af Bisperne og Munkene og truet med Fængsel; men Folket sluttede sig til ham og tog ham i Beskyttelse. Omtrent paa samme Tid blev det nye Testament oversat paa Dansk, først af Hans Mikkelsen og siden af

Kristiern Pedersen, hvilket bidrog meget til at fremme Reformationen. Frederik den Første var selv gunstig stemt for Luthers Lære og indrømmede Protestanterne fri Religionsøvelse paa en Herredag i Odense, hvor han tillige erklærede, at det for Fremtiden skulde staa Præsterne frit for at gifte sig.

Kristian den Tredje.

(1534—1559)

Ved Frederik den Førstes Død opstod en heftig Strid mellem Adelen, Gejstligheden og de to andre Stænder om Valget af hans Efterfølger. Gejstligheden vilde have Frederik den Førstes yngre Søn Hans til Konge, fordi denne endnu var et Barn, som den haabede at faa opdraget i den katolske Lære; Adelen derimod foretrak den ældre Søn **Kristian**, som var den lutherske Lære hengiven, og Borger- og Bondestanden ønskede intet hellere end at faa den fangne Kristiern den Anden tilbage paa Tronen. Lybekkerne toge Parti for de ringere Stænder og sendte Grev Kristoffer af Oldenborg med en Hær ind i Landet, hvorved den Krig udbrød, som har faaet Navn af **Grevens Fejde** (1534—1536). Kristoffer af Oldenborg erobrede i kort Tid en stor Del af Danmark: Sjælland, Skaane, Fyen m. m. Forfærdet over denne store Fremgang ilede Adelen i Jylland og Fyen med at udraabe Kristian den Tredje til Konge. I Jylland gjorde Almuen Opstand under Ledelse af Skipper **Klement** og slog Adelen i Nærheden af Aalborg, men blev selv snart efter

slagen af Kristian den Tredjes dygtige Hærfører **Johan Rantzau**, som indtog Aalborg med Storm. Johan Rantzau gik derefter over til Fyen, hvor han vandt en afgørende Sejr ved **Øksnebjærg** (1535). En dansk Præst, Hans Madsen, var før dette Slag tagen til Fange af Lybekkerne, fordi han ikke vilde røbe, hvor nogle Skatte vare gemte, som en Herremand havde givet ham i Forvaring. Lybekkerne søgte først ved Pinsler at tvinge ham til Bekendelse, og da dette ikke lykkedes, slæbte de ham af Sted med sig, bandt ham og indelukkede ham i et Skab. Herfra hørte han, hvorledes de fjendtlige Anførere raadsloge om at angribe den danske Hær, og senere havde han Held med sig til at løse sine Baand og barfodet og næsten nøgen at undfly til den danske Lejr. Han fortalte nu Johan Rantzau om Fjendernes Angrebsplaner, og da han tilbød med sit Liv at indestaa for Sandheden af sine Ord, fæstede den danske Hærfører Lid til hans Udsagn. Til Søs sejrede de Danske i Grevens Fejde under Anførsel af »Danmarks Vovehals« **Peder Skram** over Lybekkerne, der omsider bleve nødte til at slutte Fred. Til sidst havde hele Danmark overgivet sig til Kristian den Tredje paa Kjøbenhavn **nær**, som haardnakket vægrede sig ved at godkende nogen anden Konge end Kristiern den Anden, indtil Nøden i den belejrede By blev saa stor, at Indbyggerne maatte spise Hunde og Katte, hvorefter de endelig overgave sig til Kongen.

Kristian den Tredje var fast bestemt paa fuldstændig at indføre **Reformationen** i Danmark. Han

lod i denne Hensigt samtidig Landets Biskopper fængsle og gav dem først Friheden igen, efter at de havde lovet ikke at hindre Reformationens Indførelse i Riget. Kun een af dem, som ikke vilde dette, forblev i Fangenskab indtil sin Død. Paa en Rigsdag i Kjøbenhavn (1536) lod Kongen Folket adspørge, om det ønskede en evangelisk Ordning af Kirkevæsenet indført i Stedet for den bestaaende Ordning, hvortil Folket svarede ja. De kirkelige Embeder bleve nu besatte med lutherskindede gejstlige, Klostrene bleve ophævede, enten straks eller efterhaanden som Munkene og Nonnerne deri udtraadte eller uddøde, og Kirkens Gods blev dels inddraget af Kongen og anvendt til Skoler og milde Stiftelser, dels givet tilbage til Efterkommerne af dem, som havde skænket det til Kirken. Bestyrelsen af Kirkens Anliggender blev overdragen til Superintendenter (Bisper). Under disse stode Provster, der valgtes af Præsterne; men Præsterne selv skulde paa Landet vælges af Menigheden, undtagen paa de Steder, hvor Adelen fik Kaldsret, og i Købstæderne af Borgemestrene og Raadmændene. — Paa Rigsdagen blev det tillige vedtaget, at Norge for Fremtiden ikke skulde være et selvstændigt Rige, der blot havde Konge fælles med Danmark, men **styres som en Provins af Danmark**, ligesom Jylland eller Fyen.

Kristian den Tredje delte Slesvig og Holsten med sine Halvbrødre, af hvilke den ene fik den gottorpske Del og blev Stamfader til de holsten-gottorpske Hertuger.

Frederik den Anden.

(1559—1588)

Frederik den Anden foretog i Forening med sine Farbrødre et Tog til Ditmarsken for at hævne det Nederlag, som Indbyggerne i dette lille Land havde tilføjet de Danske under Kong Hans. Ved Byen **Heide** kæmpede Ditmarskerne, Mænd og Kvinder, med fortvivlet Tapperhed for deres Frihed. Men de maatte denne Gang bukke under for Overmagten og bede om Fred, efter at tre Tusinde af dem vare faldne. Paa Kongens Bud mødte alle de Ditmarskere, der ikke vare faldne i Krigen, 4000 i Tallet, for Sejrherrerne, med hvide Stave i Hænderne til Tegn paa, at de erkendte sig for overvundne. Knælende maatte de sværge Troskab til Kongen og hans Farbrødre, som derefter delte Landet imellem sig.

Med Sverrig blev Frederik den Anden indviklet i en Krig, der varede i syv Aar (den nordiske Syvaarskrig). I denne Krig slog **Daniel Rantzau** med en lille Hær en mere end dobbelt saa stor svensk Hær paa **Falkenberg Hede** ved Axtorna i Halland (1565). Til Søs anførtes de Danske af Heltene **Peder Skram, Herluf Trolle** og **Otto Rud.** Krigen endte til Fordel for Danmark, der ved Freden fik en Sum Penge udbetalt af Sverrig.

Paa Frederik den Andens Tid levede Historieskriveren **Anders Sørensen Vedel** og den navnkundige Astronom **Tyge Brahe.** Den sidstes Ry naaede saa vidt omkring til fremmede Lande, at endog Fyrster og Konger satte en Ære i at gæste ham. Frederik den Anden forlenede ham med Øen

Hven i Øresund, paa hvilken Ø han opførte Slottet Uranieborg og Observatoriet Stjerneborg. Her levede Tyge Brahe lykkelig og uforstyrret i mange Aar. Men efter Frederik den Andens Død kom han i Ugunst hos nogle af Rigets mægtigste Adelsmænd, der misundte ham hans Lykke og Berømmelse og forbitrede ham Livet i den Grad, at han med sin Hustru, sine Børn og Disciple forlod Danmark og rejste til Tyskland. Han fandt en ærefuld Modtagelse hos den tyske Kejser, som gav ham et nyt Stjernetaarn i Bøhmen og sikrede ham hans Udkomme ved en fast aarlig Indtægt. Her levede Tyge Brahe indtil sin Død og blev begravet i en af Kirkerne i Byen Prag.

Under Frederik den Anden stiftede Adelsmanden og Søhelten **Herluf Trolle** den lærde Skole Herlufsholm ved Næstved. Da han døde, forinden Opførelsen af denne var begyndt, bar hans Hustru **Birgitte Gjøe** Omsorg for, at hendes Mands Ønske blev opfyldt. Hun lod den Herregaard, som hendes Mand havde bestemt dertil, omdanne til en Skole, skænkede oven i Købet denne alle sine Kostbarheder og tog selv Bolig i Nærheden, hvor hun levede nøjsomt og tarvelig indtil sin Død.

Kristian den Fjerde.

(1588—1648)

Kristian den Fjerde var kun et Barn, da hans Fader døde. Derfor blev der indsat et Formynderskab af fire Rigsraader, som styrede Riget i hans

Mindreaarighed, indtil han blev myndig, da han var nitten Aar gammel.

Med Karl den Niende af Sverrig og dennes Søn og Efterfølger Gustav Adolf kom Kristian den Fjerde i Krig (1611—1613). Denne Krig, som har faaet Navn af Kalmarkrigen, endte til Skade for Sverrig, der maatte betale en Million Rigsdaler til Danmark. — I Kalmarkrigen var det, at en Skare skotske Lejetropper under Sinklar forsøgte gennem Gudbrandsdalen at komme de Svenske til Hjælp, men blev overfalden ved Bjærgkløften Kringen af norske Bønder. De fleste Skotter bleve dræbte, mange druknede i Elven, og kun faa bleve i Behold, som kunde vende tilbage til deres Fødeland og melde om deres Landsmænds Død.

Nogle Aar efter Kalmarkrigen udbrød i Tyskland Trediveaarskrigen mellem Katolikker og Protestanter. Da Kristian den Fjerde blev opfordret til at komme sine protestantiske Trosfæller til Hjælp, udrustede han en Hær og drog i Aaret 1625 mod den tyske Kejser og de katolske Fyrster. Men han havde i Begyndelsen af Felttoget det Uheld, at Hesten styrtede med ham, hvorved han kom saaledes til Skade, at han en Tid lang var ude af Stand til at anføre sin Hær. Senere blev han overvunden af Katolikkernes berømte Feltherre Tilly, hvorefter denne i Forening med den kejserlige Feltherre Wallenstein rykkede op i Jylland og nødte Kongen til at slutte Fred (i Lybek 1629).

Kristian den Fjerde er en af de dygtigste Regenter, som Danmark har haft. I Udøvelsen af

sine Kongepligter var han i høj Grad samvittighedsfuld, nidkær og strengt retfærdig mod høje og lave. Han sørgede med lige stor Omhu for Videnskab og Kunst, Hærvæsen og Flaade, Handel og Industri. Han bestræbte sig for at faa Vornedskabet ophævet, men maatte opgive Forsøget herpaa, da den mægtige Adel haardnakket satte sig derimod. Han anlagde Stæderne Kongsberg, Kristiania og Kristiansand i

Kristian den Fjerde udbetaler Arbejdsløn.

Norge, Kristianstad i Skaane og Kristianshavn paa Amager og opførte en Mængde Slotte, Kirker og offentlige Bygninger, saasom Rosenborg og Frederiksborg Slot, Holmens og Trinitatis Kirke, Rundetaarn, Tøjhuset, Børsen, Regensen m. m., foruden en Mængde Bygninger til Befordring af al Slags Industri, saasom Salt- og Salpeterværker, Krudt- og Papirmøller, Silke- og Klædefabrikker m. m. Ved mange

af disse Byggeforetagender kunde Kristian den Fjerde selv lede Arbejderne og give Planen dertil; thi han forstod at tegne Modeller og tømre lige saa godt som at styre en Flaade og anføre en Hær.

I sin høje Alderdom kom Kristian den Fjerde for anden Gang i Krig med Sverrig. Danmark var aldeles ikke forberedt herpaa, da en svensk Hær under Torstenson uden Krigserklæring rykkede ind i Landet (1643). Flaaden laa aftaklet i Havnen, i Skatkammeret manglede Penge, og Adelen, som havde Midlerne til at hjælpe, tænkte kun paa sin egen Fordel og vilde ikke yde Hjælp. Ikke desto mindre lykkedes det Kristian den Fjerde ved utrættelige Anstrengelser at skaffe en Hær og Flaade til Veje. Han lod alle Vegne Trommerne røre og rejste omkring i Landet for at opbyde Mandskab, hvorefter han, da alt var i Orden, gik om Bord paa Flaaden for selv at overtage Anførselen til Søs. Ved Femern mødte han med en Flaade paa 39 Skibe en lige saa stor eller større svensk Flaade, og det kom her til det store Slag paa **Kolbergerheide** (1644), der varede i 10 Timer. Kristian den Fjerde blev under Kampen truffen af nogle Træsplinter, som en Kanonkugle slog løs paa Skibet. Han blev saaret i det højre Øje, mistede et Par Tænder og fik i alt 23 større og mindre Saar. Bedøvet segnede han om paa Dækket, og Skibsmandskabet, som troede, at han var død, raabte forfærdet: »Kongen er skudt!« Men Kristian den Fjerde rejste sig atter og sagde med høj Røst: »Nej, den højeste Gud har endnu sparet mig Liv, Styrke og Mod til at staa mit Folk bi, saa længe

enhver vil gøre sin Pligt.« Han lod sig forbinde og fortsatte Kampen, støttet paa sit Sværd, indtil de Danske havde sejret. Den svenske Flaade tyede ind i Kielerbugten, hvor Kristian den Fjerde lod den indespærre og satte Admiral Galt til at passe paa den. Men Galt forsømte denne Pligt, saa at den svenske Flaade undkom, for hvilken Pligtforsømmelse han maatte bøde med sit Liv. Derved gik Udbyttet af Sejren paa Kolbergerheide tabt, og efter at en dansk Flaade i et senere Slag under Lolland havde maattet bukke under for en stor fjendtlig Overmagt, blev Kristian den Fjerde nødt til at indgaa den uheldige Fred til **Brømsebro** (1645), ved hvilken Danmark maatte indrømme Sverrig Toldfrihed i Øresund og afstaa Herjedalen og Jæmtland i Norge, samt Øerne Gulland og Øsel, og for et Tidsrum af 30 Aar tillige Halland.

I de halvtredje Aar, Kristian den Fjerde overlevede Freden til Brømsebro, bestræbte han sig for at indføre en bedre Ordning af Hærvæsenet, hvorved Landet for Fremtiden kunde blive mere betrygget imod fjendtlige Overfald. Men i dette ligesom næsten i alt andet stødte han paa en uovervindelig Modstand hos Adelen, der lod den gamle Konge vide, at han ikke maatte vente at faa sin Søn udnævnt til Tronfølger, saafremt han ikke gav efter for dens Ønsker. Kristian den Fjerde døde under disse Stridigheder med Adelen, 71 Aar gammel, efter at have siddet paa Tronen i 60 Aar. — Paa hans Tid levede den danske Historieskriver **Arild Huitfeldt** og Oldgranskeren **Ole Worm.**

Frederik den Tredje.

(1648—1670)

Frederik den Tredje erklærede den svenske Konge Karl den Tiende Gustav Krig i Haab om at tilbagevinde de Provinser, som Danmark havde mistet ved Freden til Brømsebro. Karl Gustav førte dengang Krig i Polen, men brød straks op fra dette Land og rykkede igennem Tyskland ind i Jylland, som han erobrede (1657). Da siden en streng Kulde lagde Bælterne til, gik han med sin Hær over Isen til Fyen og derfra over Taasinge, Langeland, Lolland og Falster til Sjælland. Forfærdede over denne hurtige Fremrykning besluttede den danske Konge og Rigsraadet at sende Underhandlere til Kong Karl for at bede om Fred. I Nærheden af Vordingborg mødte de danske Sendebud den svenske Konge i en Slæde, ledsaget af 200 finske Ryttere, og indledede Fredsunderhandlinger med ham. Karl forlangte, at Danmark skulde afstaa Skaane, Halland, Blekinge, Bohus og Trondhjems Len, foruden Bornholm og nogle mindre Landsdele, samt 2000 Ryttere m. m. Dette var haarde Vilkaar; men Folket var ikke beredt paa Modstand, og Freden maatte derfor underskrives paa de Betingelser, som den svenske Konge stillede (i **Roskilde** 1658).

Karl Gustav fortrød snart, at han ikke havde benyttet Lejligheden til fuldstændig at indtage Danmark. Han landede derfor paa ny i Sjælland uden nogen som helst Krigserklæring og rykkede igen frem mod Kjøbenhavn. Frederik den Tredje sendte

Underhandlere til ham for at spørge om Grunden til dette Fredsbrud. Men Karl lod svare, at Grunden skulde han angive, naar først Danmark var erobret, og at det vel kunde være de Danske ligegyldigt, enten deres Konge hed Karl eller Frederik. Da Underhandlerne kom tilbage til Kjøbenhavn med dette Svar, bleve alle grebne af Harme, og enhver tænkte fra dette Øjeblik kun paa Modstand. Baade Mænd og Kvinder, høje og lave, gave sig til at arbejde paa at istandsætte Voldene, og Forstæderne, som laa uden for disse, bleve stukne i Brand. Kongen red selv omkring imellem Indbyggerne for at lede og ordne Arbejdet. Han lod sit Telt opslaa paa Volden for at kunne blive der om Natten, og da nogle raadede ham til at forlade Byen, svarede han: »Jeg vil dø i min Rede.« Nu beskøde Svenskerne Kjøbenhavn, hvor Huse og Bygninger stadig vare udsatte for at komme i Brand. Men Indbyggerne holdt standhaftig ud, og da der begyndte at blive Mangel paa Levnedsmidler i Byen, listede en Mængde Baade og Smaafartøjer fra de danske Kyststeder sig om Natten ind til den belejrede Hovedstad med Proviant. En stor Ulykke var det, at Svenskerne ved List indtoge Kronborg, som tre heltemodige Mænd, **Gerner, Steenwinkel** og **Rostgaard,** senere forgæves søgte at vinde tilbage. Men ikke engang dette kuede de belejredes Mod. Det varede da heller ikke længe, før en hollandsk Flaade under Admiral Obdam kom Hovedstaden til Undsætning med Hjælpetropper og Proviant. Den svenske Konge besluttede omsider efter en lang-

varig og frugtesløs Belejring at foretage en afgørende Storm. Denne blev udført i Natten mellem den 10de og 11te Februar 1659 med stort Heltemod af de svenske Soldater, som bare hvide Skjorter over deres Klæder for ikke at skelnes fra Sneen. Men Stormen mislykkedes ganske, og Karls Tropper maatte med store Tab trække sig tilbage. Ogsaa paa andre Steder havde Lykken imidlertid

Stormen paa Kjøbenhavn.

vendt sig fra de Svenske. Især mødte disse heltemodig Modstand blandt de trondhjemske Bønder, paa Bornholm, Møen, i Frederikshald og Nakskov. Omsider var en Hær af fremmede Tropper kommen Danmark til Hjælp, og ved **Nyborg** i Fyen blev en svensk Hær under General Stenbock fuldstændig slagen. Stenbock selv undkom om Natten til Korsør, hvor Kong Karl i sin

Harme over Slagets Udfald modtog ham med de Ord: »Tog Fanden Faarene, kunde han gerne have taget Bukken med.« Kort efter Slaget ved Nyborg døde Karl Gustav, og der blev nu sluttet Fred i **Kjøbenhavn** (1660), ved hvilken Fred Danmark dog kun fik Trondhjem og Bornholm tilbage af alt, hvad det i Roskildefreden havde maattet afstaa til Sverrig.

Under Krigen med Sverrig var Danmark bragt i en saa sørgelig Forfatning, at Frederik den Tredje for at raade Bod paa den ulykkelige Tilstand maatte indkalde en Rigsdag af alle Stænder til Kjøbenhavn. Paa denne Rigsdag vilde Adelen efter Sædvane tiltage sig al Myndighed og vælte alle Skattebyrder over paa de andre Stænder. Da Borgerstanden og Gejstligheden herover gjorde Adelen Bebrejdelser, blev denne endnu mere overmodig og sagde: »I ringere Stænder maa vide, at det ikke tilkommer eder at ordne saadanne Ting, efterdi I ere ufrie, men Adelen er fri.« Disse krænkende Ord skræmmede dog ikke Borgerstanden og Gejstligheden, der lededes af dygtige Mænd, som Borgemester **Hans Nansen** og Biskop **Hans Svane,** og desuden vidste, at de havde Medhold hos Kongen. Efter at de derfor forgæves havde forsøgt at faa Adelen til at samtykke i en mere retfærdig Fordeling af Skattebyrden, besluttede de at iværksætte en fuldstændig Forandring af hele den bestaaende Statsforfatning. I Stedet for at Riget hidtil havde været et Valgrige, i hvilket Adelen saa godt som egenmægtig havde foreskrevet Kongen, hvorledes

han skulde regere, besluttede Borgerstanden og Gejstligheden at faa Riget gjort til et Arverige og at overdrage til Kongen selv at fastsætte Regeringsformen. Denne Beslutning vakte stor Forbitrelse hos Adelen; men da Kongen og de andre Stænder holdt sammen, maatte Adelen give efter. Saaledes blev **Arve- og Enevoldsmagten** indført i Danmark (1660) og har siden uafbrudt været Regeringsformen i vort Fødeland indtil 1849. Mange Forandringer, som svarede til den nye Forfatning, bleve derefter indførte. Tidligere vare alle vigtige Regeringsanliggender blevne ordnede og styrede af Rigsraaderne og den mægtige Adel. Nu oprettedes der Kollegier, i hvilke Kongen lod Regeringssagerne afgøre efter sin egen Vilje ved Mænd, som han selv udnævnte, og det ikke blot adelige, men ogsaa borgerlige. Adelen mistede sine Len, og Landet blev inddelt i Amter, hvis Bestyrelse overdroges til kongelige Amtmænd. Højesteret oprettedes, den staaende Hær forøgedes, og mange andre Forbedringer indførtes. Senere lod Frederik den Tredje **Kongeloven** affatte, der i henved to Hundrede Aar (indtil 1849) var Danmarks Riges Grundlov. Den Stand, som vandt mest ved Forandringen af Statsforfatningen, var Borgerstanden. Bondestanden vedblev endnu i lange Tider at leve i Fornedrelse og Trældom. Med sine vornede Bønder kunde Herremanden skalte og valte, næsten ganske som han vilde. Han havde Hals- og Haandsret over Bonden, d. e.: han kunde lade Bonden anklage og dømme og derefter afstraffe ham, ja nogle Steder kunde Herremanden

endog selv beskikke Dommeren og saaledes faa sine Bønder dømte efter sin Vilje.

En af de berømteste Mænd i Danmark paa Frederik den Tredjes Tid var den mægtige **Korfitz Ulfeldt.** Denne Adelsmand havde under Kristian den Fjerdes Regering svunget sig op til at blive Rigshofmester i Landet og endog faaet Kongens Datter **Leonore Kristine** til Ægte. Men under Frederik den Tredje faldt han i Unaade ved Hoffet og maatte taale mange Ydmygelser og Krænkelser, især af Dronningen, den stolte og herskesyge **Sofie Amalie.** Derover græmmede den stolte Adelsmand sig i den Grad, at han med sin Hustru og sine Børn forlod Danmark og drog til Sverrig. Han ophidsede den svenske Regering mod Frederik den Tredje, og da Karl Gustav rykkede ind i Danmark, var det Ulfeldt, som foreskrev sine Landsmænd de haarde Betingelser ved Roskildefreden. Senere, da Ulfeldt blev uenig med den svenske Konge og fra Sverrig flygtede tilbage til Danmark, blev han her tagen til Fange og hensat i Forvaring paa Bornholm. Efter igen at være kommen paa fri Fod begav han sig paa en Udenlandsrejse, men gjorde sig under denne mistænkt for paa ny at have indladt sig i forræderske Underhandlinger med sit Fødelands Fjender. Han blev nu dømt til at miste Ære, Liv og Gods, og da man ikke kunde bemægtige sig hans Person, blev Dødsdommen udført paa hans Billede. Men hans prægtige Gaard i Kjøbenhavn lod man nedrive og oprejste en Skamstøtte paa Stedet med den Indskrift: »Forræderen Korfitz Ulfeldt til

evig Spot, Skam og Skændsel.« Fra denne Tid af maatte Ulfeldt fredløs og forklædt flakke om fra Sted til Sted i fremmede Lande; thi ingensteds ansaa han sig mere for sikker. Han døde i en Baad paa Rhinen og blev af sine Sønner hemmelig begravet under et Træ. Men hans Hustru, den ædle Leonore Kristine, blev ved List tagen til Fange i England og udleveret til det danske Kongehus, der lod hende hensætte i et haardt og grusomt Fængsel, hvor hun savnede de største Fornødenheder, endogsaa Varme og Lys. Først da hun havde tilbragt 22 Aar i en saa sørgelig Tilværelse, forbarmede Frederik den Tredjes Efterfølger sig over den ulykkelige Kongedatter, skænkede hende Friheden og anviste hende Ophold i Maribo Kloster paa Lolland.

Kristian den Femte.

(1670—1699)

Kristian den Femte blev indviklet i en Krig med Sverrigs Konge Karl den Ellevte. Under Udrustningerne til denne Krig døde den danske Admiral **Kurt Adeler,** der i fremmed Krigstjeneste havde indlagt sig Berømmelse, navnlig i flere Søslag mod Tyrkerne. I hans Sted blev **Niels Juel** udnævnt til Admiral over den danske Flaade, og under denne navnkundige Søhelt vandt de Danske flere store Sejre over de Svenske. Niels Juel indtog Øen Gulland og sejrede i Forening med den hollandske Admiral Cornelis Tromp over en svensk Flaade

ved **Øland.** Aaret efter vandt Niels Juel det store Slag i **Kjøge Bugt** (den 1ste Juli 1677). Den svenske Flaade bestod af 36 Linieskibe og Fregatter med 1800 Kanoner. Den talte 11 store Skibe og over 500 Kanoner mere end den danske Flaade. Kl. 4 om Morgenen begyndte Slaget. Niels Juel havde i Begyndelsen Vinden imod sig; men han forstod at krydse saaledes, at det lykkedes ham at tage den fra Fjenden. Ved en snild Vending fik han den svenske Flaade delt, hvorved Sejren blev lettere for de Danske. Niels Juels Admiralskib angrebes under Kampen af flere svenske Skibe paa een Gang og blev saa forskudt, at han maatte forlade det og gaa om Bord paa et andet Skib. Men ogsaa dette blev ilde tilredt, og Niels Juel maatte hejse sit Admiralsflag paa et tredje Skib. Kampen varede i ni Timer og endte med en afgørende Sejr for de Danske. Svenskerne mistede over 20 Skibe og mere end 4000 Mand. De Danske derimod mistede kun 300 Mand og slet intet Skib. Overalt i Danmark og Norge blev der i Anledning af Sejren afholdt Takkefester; Sejrsskud bleve affyrede, og Medaljer bleve slaaede til Minde om Slaget. — Saaledes havde de Danske under Krigen Overmagten til Søs. Men til Lands vare de uheldige, og Krigen endte uden egentlig Fordel paa nogen af Siderne.

Kristian den Femte oprettede en ny Adel (Hofadel) af Grever og Baroner, der fortrinsvis kom til at bestaa af tyske Familier, og stiftede to Ordener: Dannebrogs- og Elefantordenen. Han ud-

stedte en ny Lovbog (Kristian den Femtes danske Lov) og lod ved den dygtige Matematiker **Ole Rømer** ens Maal og Vægt indføre over hele Landet. Tillige udkom der under denne Konge en ny og bedre Salmebog, udgiven af Biskoppen i Odense, **Thomas Kingo**, som var en Vævers Søn fra Slangerup By. — I Statsanliggender lod Kristian den Femte sig i den første Tid af sin Regering ganske lede af den navnkundige **Peder Griffenfeld** eller, som han oprindelig hed, Peder Schumacher. Denne var en Vinhandlers Søn, der ved sin store Forstand og Dygtighed havde hævet sig fra den ene Embedspost til den anden, indtil han som Rigets Storkansler blev den mægtigste Mand i Landet næst efter Kongen. Endog i Udlandet var Griffenfeld saa hædret, at den tyske Kejser ophøjede ham til Rigsgreve, og det engelske Universitet i Oxford lod hans Billede ophænge blandt Portrætterne af Verdens berømteste Mænd. Men denne store Udmærkelse skaffede Griffenfeld mange Fjender, og da han optraadte paa en stolt og uforsigtig Maade og vilde tiltage sig for megen Magt, blev han bagtalt hos Kongen og styrtet. Man anklagede ham for at have solgt Landets Embeder og ladet sig bestikke af fremmede Staters Gesandter, og paa denne Anklage blev han dømt til at have sit Liv forbrudt. Paa Retterstedet havde Skarpretteren allerede hævet Sværdet, da der i det samme raabtes: »Naade i Kongens Navn!« Griffenfeld blev først meget rørt. Men da han hørte, at Dommen var forandret til livsvarigt Fængsel, udbrød han: »Denne Naade er haardere

end Straffen.« Han førtes til Kastellet i Kjøbenhavn, hvor han sad fængslet i fire Aar, og flyttedes derefter som Fange til Klippefæstningen Munkholm uden for Byen Trondhjem i Norge. Her blev han en Tid lang nogenlunde mildt behandlet. Men senere viste man stor Strenghed imod ham og berøvede ham endog Brugen af Pen og Blæk. For at fordrive Tiden ridsede han da med sin Diamantring Tankesprog og Smaadigte paa Ruderne af sit Fængsels Vindue eller tog smaa Stykker Bly af dette og skrev dermed i Randen af sine Bøger. Omsider fik han sin Frihed efter 22 Aars Fangenskab, men døde faa Maaneder efter.

Frederik den Fjerde.
(1699—1730)

Frederik den Fjerde forbandt sig med Peter den Store af Rusland og Kongen af Polen imod den svenske Konge Karl den Tolvte og dennes Forbundsfæller, England og Holland, hvorved den store nordiske Krig udbrød (1700). Karl den Tolvte landede med en svensk Hær ved Humlebæk i Sjælland og nærmede sig Kjøbenhavn, medens en Flaade af svenske, engelske og hollandske Skibe indesluttede Hovedstaden fra Søsiden. Da Danmark ikke fik Hjælp af Rusland og Polen, blev Frederik den Fjerde nødt til at indgaa Freden i Travendal (1700), ved hvilken han maatte erkende Karls Svoger, den holsten-gottorpske Hertug, for uafhængig Hersker i hans Del af Hertugdømmerne

Slesvig og Holsten. Men ni Aar senere erklærede Danmark paa ny Sverrig Krig, efter at Karl den Tolvte havde lidt det store Nederlag ved Poltava i Rusland og var flygtet til Tyrkiet. I Begyndelsen af denne nye Krig bleve de Danske slagne af den svenske General Stenbock. Men Stenbock blev siden indesluttet i Fæstningen Tønning i Slesvig og maatte overgive sig med hele sin Hær paa 11,000 Mand. Til Søs sejrede de Danske overalt under udmærkede Søhelte. En af disse, **Iver Huitfeldt,** er bleven berømt ved sit Heltemod, idet han i Kjøge Bugt vedblev at skyde paa Fjenden, efter at hans Fartøj var kommet i Brand, indtil han omsider sprang i Luften med Skibet. Men de Danskes største Søhelt i den nordiske Krig er **Tordenskjold,** der har gjort sit Navn udødeligt i Kampen i Dynøkil og senere ved Erobringen af Byen Marstrand med Fæstningen Karlsten. Karl den Tolvte, som efter et langvarigt Ophold i Tyrkiet var vendt tilbage til Sverrig, drog derfra ind i Norge og belejrede to Gange Byen Frederikshald. Men han faldt under den sidste Belejring, og Sverrig og Danmark sluttede omsider Fred (i Frederiksborg 1720). I Freden blev det bestemt, at svenske Skibe for Fremtiden skulde betale Told i Øresund, og at Hertugdømmet Slesvig stedse skulde tilhøre Danmark.

Frederik den Fjerde havde i Begyndelsen af sin Regering **ophævet Vornedskabet,** der i saa lange Tider havde trælbundet Bønderne paa Sjælland og de hosliggende Øer, idet han forordnede, at enhver

Bonde, der var født efter hans Regeringstiltrædelse, skulde være vornedfri, og at ingen Bonde imod sin Vilje kunde tvinges til at tage en øde Gaard i Fæste eller bortjages fra den Gaard, som var givet ham i Fæste. Men Virkningen af denne store Forordning blev for en Del ophævet derved, at der Aaret i Forvejen var oprettet et **Landeværn**, hvortil alene Bønderkarle udskreves, og indført en streng **Pastvang**, som gjorde det vanskeligt for Bønderne at forlade det Gods, hvorpaa de havde hjemme. — Frederik den Fjerde lod en Mængde Skoler opføre rundt om i Landet, stiftede Vajsenhuset i Kjøbenhavn for forældreløse Børn m. m. Danmark blev i hans Regeringstid hjemsøgt af flere store Ulykker: først af en Pest, der rasede saa heftig, at i Kjøbenhavn over 20,000 Mennesker bortreves af den, senere af en stor Oversvømmelse paa Vestkysten af Slesvig, hvorved flere Tusinde Mennesker druknede, og til sidst af en stor Ildebrand i Kjøbenhavn, som varede i tre Dage og gjorde Tusinder af Familier husvilde.

Af navnkundige danske Mænd paa Frederik den Fjerdes Tid har ingen vundet saa stort Ry, som Søhelten **Peder Tordenskjold.** Han hed oprindelig Peder Wessel og var i sine Drengeaar en Tid lang bestemt til at blive Skrædder. Men han havde kun ringe Lyst til dette Haandværk og løb snart bort fra sin Mester. Siden tog han Hyre som Matros paa et Negerskib, men blev ved sin Tilbagekomst Kadet og steg nu hurtig fra een Post til en anden, indtil han blev Viceadmiral. Han optoges i

Adelstanden under Navnet Tordenskjold. Ingen af alle Danmarks Søhelte har givet saa mange Beviser paa Aandsnærværelse og Mod, som Tordenskjold. Engang var han for at udspejde Fjenden gaaet i Land paa Kysten af Skaane, men blev her overrumplet af nogle svenske Dragoner, som afskare ham fra Strandbredden. De raabte til Tordenskjold, at han skulde overgive sig, og en af dem rakte

Tordenskjold og de svenske Dragoner.

Haanden frem for at modtage hans Kaarde. Men Tordenskjold gav ham i det samme et rask Hug over Haanden og raabte: »den Gang ikke!« Derefter sprang han i Vandet og svømmede med Kaarden i Munden ud til Baaden, hvor han blev optagen af sine Folk. Ved Belejringen af Marstrand vovede Tordenskjold sig, forklædt som Fisker, ganske

alene ind i denne By, udspejdede alt og slap lykkelig igen ud. Senere fik han ved List Kommandanten i Fæstningen indbildt, at han havde langt mere Mandskab, end Tilfældet var, hvorved de svenske Befalingsmænd bleve til Sinds at overgive Fæstningen. Men da det varede Tordenskjold for længe, før de herom kunde blive enige, gik han med et Par Mand op til Fæstningen, stillede sig hen under Kommandantens Vinduer og raabte op til ham: »For en Ulykke, hvad nøler I efter? Ved I ikke, at Tiden er udløben?« Ved disse Ord kom Kommandanten i den Grad ud af Fatning, at han straks rykkede ud med sit Mandskab og overgav Fæstningen.

En norsk Præst, **Hans Egede**, drog under Frederik den Fjerdes Regering med sin Familie op til Grønland for at omvende Indbyggerne i dette hedenske Land til Kristendommen. Femten Aar tilbragte han i sit anstrengende og farefulde Kald med at rejse omkring imellem Grønlænderne, prædike for dem og undervise dem, trøste og hjælpe deres syge og lære dem, hvorledes de kunde forbedre Indretningen af deres hæslige og stinkende Hytter. Ved denne store Kærlighed og Hjælpsomhed vandt han de indfødtes Tillid i saa høj Grad, at en døende Grønlænder sagde til ham: »Du har gjort imod os det, som ingen af vore egne skulde have gjort. Du har givet os Føde, du har begravet vore døde, du har lært os om Gud, og hvorledes vi kunne blive salige, saa at vi nu kunne dø med Glæde.«

Kristian den Sjette.
(1730—1746)

Kristian den Sjette, som fulgte sin Fader Frederik den Fjerde paa Tronen, var en Konge af gudfrygtig Tænkemaade; men hans Gudsfrygt var sygelig og mørk. Hans Dronning var en tysk Prinsesse, den stolte og herskesyge **Sofie Magdalene,** der tillige med sine Slægtninge udøvede en meget skadelig Indflydelse paa Kongen. Bondestandens Vilkaar bleve paa denne Konges Tid tungere end nogen Sinde før, idet **Stavnsbaandet** blev indført, hvorved det bestemtes, at ingen Bondekarl i hele Landet maatte forlade sin Hjemstavn, før han havde naaet sit 36te Aar og udtjent i Landeværnet. — En yderst streng Kirketugt blev indført, og de, som forsømte at overvære Gudstjenesten, bleve straffede med Bøder eller med at stilles i Gabestok uden for Kirkedøren. Kongen og Dronningen bleve betragtede som hellige Personer. Derfor blev der trukket Jærnkæder omkring Slottet, og enhver, som nærmede sig dette, skulde tage Hatten i Haanden. For Folket viste Hoffet sig kun sjældent og altid omgivet af et stort og glimrende Følge. Men naar Kongen og Dronningen kørte ud, løb Pager foran Vognen, og pyntede Tjenere, som kaldtes Hejdukker, stode paa Vogntrinnene ved Siden. For at tilfredsstille Dronningens Pragtlyst, lod Kongen flere kostbare Slotte opføre, deriblandt Kristiansborg og Hørsholm. Ligeledes lod han efter Tilskyndelse af Dronningen en Mængde Tyskere indkalde til Riget og overlod

disse de vigtigste Embeder i Landet. -- Dog havde Kristian den Sjettes Regering ogsaa sine gode og nyttige Sider. Han sørgede med Omhu for Flaadens Udvikling, anlagde Dokken og udvidede den danske Handel ved at tillade det vestindiske Handelsselskab at afkøbe Franskmændene Øen St. Croix. Til Oplysningens og Videnskabelighedens Fremme stiftedes Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn, og en Forordning udstedtes om Oprettelsen af mange Almueskoler rundt om Landet. Ligeledes blev under Kristian den Sjette Konfirmationen som almindelig Skik indført i den danske Folkekirke. — Af bekendte Forfattere paa denne Konges Tid maa nævnes Salmedigteren Biskop **Brorson.**

Frederik den Femte.

(1746—1766)

Frederik den Femte lignede ikke sin Fader og Forgænger. Han var livsglad og letsindig, men venlig og nedladende ligesom hans Dronning, den engelske Prinsesse **Louise,** der ved sin Mildhed og Godhed gjorde sig i høj Grad elsket af Folket. Den strenge Kirketugt blev under denne Konge igen ophævet, og uskyldige Fornøjelser, saasom Skuespil og Maskerader, bleve paa ny tilladte Folket. Under Frederik den Femtes ligesom under Kristian den Sjettes Regering havde Danmark uafbrudt Fred. Dog var det engang nær kommet til Krig med den russiske Kejser; men til Lykke for

vort Fædreland døde den sidste, netop som Hærene stode fuldt udrustede og rede til at angribe hinanden. Derved afvendtes Faren, og Danmark vedblev at have Fred.

Frederik den Femte bestræbte sig ligesom sin Fader for at ophjælpe Handel og Fabrikvæsen. Han byggede Frederiks Hospital og stiftede Opfostringshuset i Kjøbenhavn for fattige Drenge, som deri fik frit Ophold, Pleje og Undervisning. Ligeledes sørgede han med Gavmildhed for Videnskab og Kunst. — Paa hans og de to foregaaende Kongers Tid levede den berømte Digter **Ludvig Holberg**. Han var i sin Ungdom uanset og fattig, men blev ved sine Skrifter en af Danmarks navnkundigste Mænd. Af hans Digterværker maa især nævnes hans Komedier (»Den politiske Kandestøber«, »Erasmus Montanus«, »Jeppe paa Bjærget« m. fl.), samt hans komiske Heltedigt »Peder Paars« og den vittige Fortælling »Niels Klims underjordiske Rejse«. Den store Formue, som Holberg ved disse og sine øvrige Værker samlede sig, testamenterede han til Akademiet i Sorø, i hvilken By han ligger begravet.

Kristian den Syvende.
(1766—1808)

Kristian den Syvende, som besteg Danmarks Trone i sit syttende Aar, var sindssyg og legemlig svag næsten under hele sin Regering. Et Par Aar efter sin Tronbestigelse foretog han en Uden-

landsrejse, paa hvilken han blev ledsaget af Struensee, der først var hans Livlæge, men siden ophøjedes til Minister og Greve og vidste at tiltage sig den hele Regeringsmyndighed i Kongens Navn. Paa denne Tid begyndte der i mange Lande at røre sig en lydelig Trang til større Frihed og Selvstændighed, end Folkeslagene under de enevældige Konger hidtil havde haft. Mange frisindede Mænd udtalte sig aabent og frimodig om Manglerne ved de tidligere Tilstande og om Nødvendigheden af en ny og bedre Ordning af Stats- og Samfundsforholdene. Disse Anskuelser havde ogsaa haft Indflydelse paa Struensee, og da han blev Minister, indførte han en Mængde Foranstaltninger, som vare skikkede til at forberede en ny og mere frisindet Tid. Han tog sig af Bøndernes Sag og arbejdede paa at faa Stavnsbaandet løst. Han indførte Trykkefrihed, hvorved det tillodes enhver uhindret i Bøger og Skrifter at udtale sin Overbevisning. Fremdeles forbedrede han Retsplejen og ophævede Brugen af Pinebænk og lignende uværdige Forhørsmidler, samt afskaffede en Mængde overflødige Helligdage, der mere befordrede Lediggang end sand Gudsfrygt. Men ved Siden af disse gode og nyttige Foranstaltninger indførte Struensee andre, der enten i Virkeligheden vare slette eller bleve ansete for at være det. Hertil kom, at han var en Udlænding og foragtede Folkets Modersmaal, at han af Hovmod og Herskesyge tilsidesatte de Mænd, som Folket havde Ærbødighed for, og at han af mange ansaas for selv at føre en slet og gudsbespottelig Vandel. Der-

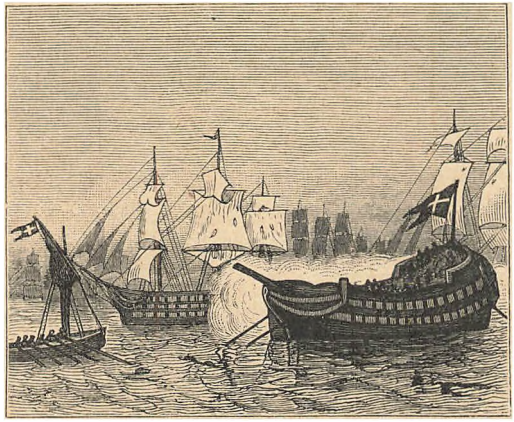
for fik han mange Fjender, og paa Foranstaltning af Enkedronningen **Juliane Marie** blev han efter kort Tids Forløb styrtet, anklaget og tillige med sin Ven Brandt dømt til Døden (1772). Den unge Dronning **Karoline Mathilde** blev anklaget som Struensees medskyldige og ført som Fange først til Kronborg og derefter til Byen Celle i Hannover. Hun gjorde sig her i høj Grad elsket af alle ved sin Godgørenhed imod de nødlidende og fattige, men døde allerede tre Aar efter. — Enkedronningen Juliane Marie blev efter Struensees Fald den, som forestod Regeringen i Forbindelse med den senere Statsminister **Ove Høegh Guldberg**. Denne var ikke nogen meget frisindet Mand, og de fleste af Struensees Foranstaltninger, baade de gode og de slette, bleve derfor hurtig afskaffede igen. Derimod blev **Indfødsretten** indført, og for dansk Sprog og dansk Litteratur viste Guldbergs Ministerium megen Omsorg. — Flere betydelige danske Forfattere levede paa den Tid, deriblandt Digterne **Ewald** og **Wessel**.

Kristian den Syvende blev bestandig mere aandssvag og overlod fra Aaret 1784 fuldstændig Regeringens Førelse til Kronprins **Frederik** (den Sjette). Denne fik en dygtig Raadgiver i Ministeren **Andreas Peter Bernstorff**, der ved sin forstandige Statsstyrelse skaffede Danmark en lang og lykkelig Fredstid. Det vigtigste, som Kronprinsen foretog sig med denne udmærkede Mands Bistand, var **Stavnsbaandets Ophævelse** (1788), hvorved Bonden blev løst fra den Trældom, han i flere Hundrede

Aar havde været underkastet, og fik Ret til i Fremtiden som en fri Mand at begive sig, hvorhen han vilde. Blandt de Mænd, der medvirkede til Gennemførelsen heraf, vare Grev **Reventlow** og Nordmanden **Kr. Colbjørnsen.** Frihedsstøtten paa Vesterbro blev senere rejst til Minde om den store Begivenhed. — Ligeledes gav Kronprinsen et smukt Bevis paa sin Menneskekærlighed ved at udstede Forbud mod Negerhandelen, hvilket i Danmark skete tidligere end i nogen anden Stat i Europa.

Faa Aar efter at Frederik (den Sjette) som Kronprins havde overtaget Regeringen i Danmark, udbrød i Frankrig en voldsom Opstand af Folket (den franske Revolution), der havde til Følge, at Kongen i dette Land blev henrettet, og at den tidligere Statsforfatning der blev ophævet. Under de store Uroligheder, som herved fremkaldtes, idet flere af Europas Konger og Fyrster erklærede det franske Folk Krig, bleve de Stater, som ikke vilde tage Del i denne Krig, paa mange Maader forulempede, og navnlig led Handelen stor Skade derved, at de krigsførende Magters Orlogsskibe gjorde Havene usikre og lukkede for mange Havne. Af denne Grund indgik flere nordlige Stater i Europa, deriblandt Danmark, et Forbund eller en saakaldet væbnet Neutralitet for at beskytte deres Handel. Men dette Forbund vilde England ikke godkende, hvorover det kom til Krig med dette Land. I Slaget paa **Kjøbenhavns Red** eller Slaget paa **Kongedybet** (Skærtorsdag den 2den April 1801) kæmpede de Danske under den kække Kommandør

Olfert Fischer med uforfærdet Tapperhed imod en stor engelsk Flaade, uagtet de kun havde faaet Tid til at udruste en Del ubevægelige Blokskibe og enkelte Sejlskibe til deres Forsvar. Den engelske Flaade, som anførtes af Parker og Nelson, kunde intet udrette imod de Danske; flere engelske Skibe bleve ilde tilredte, og andre kom paa Grund. Til sidst gav Parker Signal til Nelson om at trække

Slaget paa Kjøbenhavns Red.

sig tilbage. Men Nelson, som var blind paa det ene Øje og ikke vilde give tabt, satte Kikkerten for det blinde Øje og sagde: »Jeg ser intet Signal.« Snart efter ophørte dog Kampen, og der indlededes Underhandlinger, som senere førte til Fred. Men saa tappert havde de Danske kæmpet i Slaget paa Kongedybet, at Nelson, som var den Tids største

Søhelt, efter Slaget ytrede, at ingen af alle de 105 Træfninger, han i sit Liv havde taget Del i, havde været saa haardnakket og frygtelig, som denne, og at Franskmændene ikke i een Time vilde have udholdt den Ild, som de Danske udholdt i fire. Især havde en ung dansk Søhelt, **Peder Willemoes**, i den Grad udmærket sig ved Tapperhed, at Nelson lod ham forestille for sig og erklærede, at han fortjente at blive Admiral, hvortil Kronprinsen stolt svarede: »Skulde jeg gøre alle mine tapre Officerer til Admiraler, saa vilde der ingen Løjtnanter og Kaptajner blive tilbage.«

Efter Slaget paa Kjøbenhavns Red havde Danmark atter Fred i nogle Aar. Imidlertid blev i Frankrig Napoleon Bonaparte kaaret til Kejser, og det franske Folk, der siden Revolutionens Udbrud havde ført Krig med næsten hele Europa, naaede under ham en frygtelig Magt. Italien, Østerrig, Preussen og flere Lande maatte bøje sig for Napoleon, og snart vare England og Rusland de eneste Stater, som endnu kunde gøre Frankrig en kraftig Modstand. For at ødelægge Englands Handel vilde Napoleon lukke alle Fastlandets Havne for de engelske Skibe, og de Stater, som vægrede sig herved, vilde han tvinge dertil. Danmark havde paa den Tid en betydelig Flaade, og Englænderne frygtede for, at Napoleon skulde bruge denne imod dem. De besluttede derfor at komme Kejseren i Forkøbet og sendte paa ny en stor Flaade til Danmark (1807). Uden i Forvejen at have erklæret Krig forlangte England, at Danmark skulde udlevere

sin Flaade, og da Kronprinsen med Harme afviste denne Fordring, gave Englænderne sig til at bombardere Kjøbenhavn. Her var man ikke forberedt paa Modstand, og efter at en stor Del af Byen var skudt i Brand, maatte Indbyggerne give efter og finde sig i, at Englænderne bortførte hele den danske Flaade. Ikke længe efter døde Kristian den Syvende, og Frederik den Sjette, der i saa lang Tid havde styret Landet i sin Faders Navn, fulgte ham paa Tronen.

Frederik den Sjette.

(1808—1839)

Frederik den Sjette sluttede efter Englands troløse Overfald paa Danmark Forbund med Napoleon imod England og dets Forbundsfælle Sverrig. Herved udbrød en langvarig Krig, der medførte overordentlig Skade for Danmarks Handel, idet en Mængde danske Handelsskibe bleve opbragte af engelske Orlogsskibe. Da Napoleon led sit store Nederlag i Rusland (1812) og Aaret efter tabte Slaget ved Leipzig, blev dette til Ulykke ogsaa for Frankrigs Forbundsfælle Danmark, som ved Freden i **Kiel** (1814) maatte **afstaa Norge til Sverrig,** hvorved den Forening af Danmark og Norge ophørte, der havde bestaaet siden Aaret 1380. Som en Slags Erstatning fik Danmark et Stykke af Pommern, hvilket det Aaret efter bortbyttede til Preussen for Lauenborg, der tillige med Holsten optoges i det tyske Forbund.

Efter den ulykkelige Fredslutning i Kiel førte Frederik den Sjette ingen Krige, men bestræbte sig,

saa godt han kunde, for at raade Bod paa den Skade, Krigen havde voldt. Til større Sikring af Landets Pengevæsen stiftedes Nationalbanken med en af Regeringen uafhængig Bestyrelse. Mange Almueskoler og højere Undervisningsanstalter bleve anlagte, og for døvstumme og blinde blev der sørget ved Oprettelsen af Institutter. Mod Slutningen af Frederik den Sjettes Regering bleve i Danmark **raadgivende Provinsialstænder** indførte, ved hvilke Overgangen forberedtes til en friere Statsforfatning. Frederik den Sjette døde efter henved 56 Aars Regering, 72 Aar gammel. Han var en god og trofast Konge, hvilket han viste baade i gode og i onde Dage. Derfor blev han ogsaa af sine Undersaatter elsket som en Fader, og ved hans Død bare Bønderne ham paa deres Skuldre til Graven, ligesom de fordum havde gjort med Kong Frode og Valdemar den Store.

Af de mange berømte Digtere, som fremstode paa Frederik den Sjettes Tid, maa fremfor andre nævnes Nordens største Digter **Adam Oehlenschläger,** der navnlig ved sine nordiske Sørgespil er bleven navnkundig. Næst efter ham ere de betydeligste Digtere: **Baggesen, Blicher, Ingemann, Hauch, Heiberg, H. C. Andersen, Hertz, Kr. Winther** og **Paludan-Müller.** Af Komponisterne ere **Weyse** og **Kuhlau** mest bekendte, og af Malerne **Eckersberg.** Men ingen anden dansk Kunstner har naaet saa stor Navnkundighed som **Bertel Thorvaldsen,** der begyndte sit Kunstnerliv som en fattig Dreng med at hjælpe sin Fader at udskære Billeder af Træ

og siden blev en verdensberømt Billedhugger. — Af de mange samtidige Videnskabsmænd var **Mynster** Teolog, **A. S. Ørsted** Jurist, **H. C. Ørsted** Naturforsker, og **Rasmus Rask** Sprogforsker. **N. F. S. Grundtvig** har ved sine Digtninger og Salmer, men endnu mere ved sine Bestræbelser for Kirke- og Folkeoplysning haft stor Indflydelse paa hele sin Tid.

Kristian den Ottende.

(1839—1848)

Da Frederik den Sjette ikke efterlod sig Sønner, kom hans Fætter **Kristian den Ottende** paa Danmarks Trone. Han var en indsigtsfuld og kundskabsrig Mand, der havde prøvet baade Modgang og Medgang i Livet. Men da han ikke imødekom Folkets Krav paa en større politisk Frihed, herskede der under hans Regering en vedvarende Utilfredshed med de politiske Tilstande, og Ønsket om en Forandring af Statsforfatningen gjorde sig bestandig mere lydelig gældende. I Hertugdømmerne havde et tysksindet Parti, »Slesvigholstenerne«, længe pønset paa Uroligheder og optraadte stedse mere aabenlyst med den Bestræbelse at udskille Slesvig fra Danmark og oprette en egen Stat (Slesvig-Holsten) under Kongens Svoger, Hertugen af Augustenborg. Flere uforfærdede Mænd optraadte vel i Slesvig som Forsvarere for Sønderjydernes Nationalitet, deriblandt den haderslevske Købmand **Peder Hjort Lorenzen,** der i den slesvigske Stænderforsamling vedblev at tale Dansk uden at ænse Tyskernes Forbitrelse og

Raseri. Men Gæringen i Hertugdømmerne tiltog bestandig mere, og Stemningen var allerede forberedt til Opstand, da Kristian den Ottende efter en kort Regering døde, og hans Søn Frederik den Syvende besteg Tronen.

Frederik den Syvende.
(1848—1863)

Frederik den Syvende gav kort efter sin Tronbestigelse det danske Folk Løfte om en fri Forfatning. Men førend denne kom i Stand, udbrød i Hertugdømmerne den slesvigholstenske Opstand. Vel bleve Oprørerne slagne ved **Bov** nær ved Flensborg. Men de fik Hjælp fra Preussen og hele Tyskland, som lod General Wrangel med en Hær rykke ind i Danmark. Ved Byen **Slesvig** kom det (Paaskedag 1848) til et Slag, i hvilket de Danske maatte vige for Overmagten, hvorefter Fjenden gik op i Jylland og begyndte at brandskatte Landet. Men den danske Hær sejrede atter ved **Dybbøl,** og en Vaabenstilstand blev indgaaet. Da Krigen begyndte paa ny i det følgende Aar (1849), havde de Danske i Begyndelsen af Felttoget det Uheld at miste to Krigsskibe i Ekernførde Fjord, hvor Linieskibet »Kristian den Ottende« sprang i Luften, og Fregatten »Gefion« blev tagen af Preusserne. Men den 6te Juli samme Aar vandt Hæren under Generalerne **Bülow, de Meza** o. a. en stor Sejr ved Udfaldet fra den af Fjenden belejrede By **Fredericia.** Uden at Tyskerne i Tide ret mærkede, hvad der foregik, blev største

Delen af de danske Tropper i Stilhed fra Søsiden overført til Fredericia, og i Natten til den 6te Juli Kl. 1 stormede de pludselig ud til Angreb paa de fjendtlige Løbegrave og Skanser, der med stort Heltemod bleve erobrede, den ene efter den anden. Mange Fjender faldt, og endnu flere toges til Fange. Men ogsaa de Danske mistede i Slaget mange tapre Mænd, deriblandt den heltemodige General **Olaf Rye**, der

Fra den slesvigske Treaarskrig.

ved sin Tapperhed paa denne Dag gjorde sit Navn saa mindet af de danske Soldater, at det senere som et Mundheld bestandig hed, saa ofte en Kammerat iblandt dem faldt: »Han gik til Ryes Brigade!« Paa Kirkegaarden i Fredericia blev en Kæmpehøj opkastet over de faldne danske Krigere, og en Mindestøtte, »den danske Landsoldat«, blev

rejst til deres Ære. — Nu blev paa ny en Vaabenstilstand indgaaet, der i det følgende Aar omsider gik over til Fred imellem Tyskland og Danmark. Men Slesvigholstenerne vilde endnu ikke falde til Føje og fortsatte Krigen paa egen Haand, hvorved det tredje slesvigske Felttog begyndte. I Slaget ved **Isted,** det blodigste i hele Krigen (den 25de Juli 1850), slog den danske Hær under Sønderjyden General **Krogh** den slesvigholstenske Hær, der anførtes af Willisen, i hvilket Slag Førerne **Schleppegrell** og **Læssøe** faldt. — Et Par Maaneder senere foretoge Fjenderne et voldsomt Bombardement og Stormangreb paa Byen **Frederiksstad,** men bleve ogsaa her med stor Tapperhed slagne tilbage af de Danske under Anførsel af Nordmanden **Hans Helgesen,** der i Spidsen for Byens lille Besætning uforfærdet modtog Fjenderne paa Voldene, medens Huse og Bygninger brændte rundt om i Byen. Efter dette sidste mislykkede Forsøg maatte omsider Slesvigholstenerne falde til Føje, og Sønderjylland var efter en langvarig Kamp vundet tilbage for Danmark.

Imedens den danske Hær med saa stort Heltemod kæmpede for den danske Stats Opretholdelse, havde Kong Frederik indfriet sit Løfte om at give Folket en fri Forfatning. Siden 1660 havde Danmark været et Enevoldsrige, hvori al Magten var hos Kongen alene, der uden at adspørge Folket kunde give Love og regere, som han vilde. Den 5te Juni 1849 vedtoges **„Danmarks Riges Grundlov“,** i hvilken det bestemmes, at Danmark skal være et ind-

skrænket arveligt Monarki, at den lovgivende Magt skal være hos Kongen og Rigsdagen i Forening, at ingen Indskrænkning i Religionsfrihed og Trykkefrihed nogen Sinde mere skal finde Sted, at alle Borgere skulle have lige Adgang til Erhverv, samt lige store Rettigheder og Forpligtelser for Loven m. m. Frederik den Syvende døde barnløs, efter seksten Aars Regering, elsket af sit Folk, som kun faa Konger have været. Hans Valgsprog vare de smukke Ord: »Folkets Kærlighed min Styrke«.

Kristian den Niende.
(fra 1863)

Efter Frederik den Syvende besteg **Kristian den Niende** af Huset Glyksborg Tronen i Overensstemmelse med en derom vedtagen Arvefølgelov. Han var en Datterdattersøn af Frederik den Femte og formælet med Kristian den Ottendes Søsterdatter **Louise** af Hessen. Allerede i Slutningen af Frederik den Syvendes Regering havde det slesvigholstenske Parti begyndt nye Uroligheder i Hertugdømmerne, og Preussen og Østerrig benyttede sig ved Tronskiftet af Lejligheden og rykkede med en betydelig Hær ind i Holsten (Januar 1864). Den danske Hær havde først besat Dannevirke, men opgav igen denne Stilling og trak sig Nord paa imod Flensborg. Paa Tilbagetoget, som begyndte om Aftenen i Kulde og Mørke, maatte en Afdeling af Hæren bestaa en haard Fægtning med Østerrigerne ved **Oversø** (Sankelmark) (den 6te Februar). Men det lyk-

kedes den danske Hovedstyrke uden store Tab at forskanse sig bag Fæstningsværkerne ved **Dybbøl,** hvor den med haardnakket Mod udholdt en langvarig Belejring. Dog kunde den lille danske Hær i Længden ikke modstaa Angrebet af den overmægtige Fjende, men maatte efter en blodig Kamp (den 18de April) opgive Stillingen ved Dybbøl og trække sig tilbage til Als. Der blev nu ved engelsk Mægling indledet Fredsunderhandlinger, og en Vaabenstilstand paa nogle Uger kom i Stand, samme Dag som en Afdeling af den danske Flaade bestod en hæderfuld Kamp mod en østerrigsk-preussisk Flaadeafdeling ved **Helgoland.** Men Fredsunderhandlingerne mislykkedes, og da Preusserne kort efter indtoge **Als** (den 29de Juni), maatte Danmark give efter for Nødvendigheden og ved Freden i Wien (1864) **afstaa Slesvig, Holsten** og **Lauenborg** til Preussen og Østerrig. Da disse to Stater senere kom i Krig med hinanden, blev det ved Freden i Prag (1866) vedtaget, at Nordslesvig skulde gives tilbage til Danmark, naar Indbyggerne i denne Landsdel ved en fri Afstemning gave Ønsket herom til Kende. Men denne Bestemmelse, som Preussen har vægret sig ved at opfylde, er siden ved en Overenskomst imellem Østerrig og Preussen igen bleven ophævet, og Danmark er saaledes for Tiden skilt fra henved to Hundrede Tusinde Landsmænd, der altid have været danske og paa mange Maader have givet til Kende, at de ville vedblive at være det.

Kongerække.

Skjold	
Frode Fredegod	
Rolv Krake	
Ivar Vidfadme	
Harald Hildetand	
Sigurd Ring	
Regner Laadbrog	
Gorm d. Gamle c.	860— 940
Harald Blaatand.	940— 986
Svend Tveskæg .	986—1014
Harald.....	1014—1019
Knud den Store.	1019—1035
Hardeknud.....	1035—1042
Magnus d. Gode	1042—1047
Svend Ästridsen	1047—1076
Harald Hejn	1076—1080
Knud d. Hellige.	1080—1086
Oluf Hunger	1086—1095
Erik Ejegod.....	1095—1103
Niels.....	1104—1134
Erik Emun.....	1134—1137
Erik Lam.....	1137—1146
Svend, Knud og Valdemar.....	1146—1157
Valdemar 1. den Store.....	1157—1182
Knud 6.	1182—1202
Valdemar 2. Sejr	1202—1241
Erik Plovpenning.....	1241—1250
Abel	1250—1252
Kristoffer 1.....	1252—1259
Erik Glipping ...	1259—1286
Erik Menved....	1286—1319
Kristoffer 2.....	1320—1332
Mellemregering..	1332—1340
Valdemar Atterdag	1340—1375
Oluf.....	1376—1387
Margrete.....	1387—1412
Erik af Pommern	1412—1439
Kristoffer af Baiern.....	1440—1448

Det oldenborgske Kongehus.

Kristiern 1.....	1448—1481
Hans.....	1481—1513
Kristiern 2.....	1513—1523
Frederik 1.	1523—1533
Kristian 3.....	1534—1559
Frederik 2.	1559—1588
Kristian 4.....	1588—1648
Frederik 3.	1648—1670
Kristian 5.....	1670—1699
Frederik 4.	1699—1730
Kristian 6.....	1730—1746
Frederik 5.	1746—1766
Kristian 7.....	1766—1808
Frederik 6.	1808—1839
Kristian 8.....	1839—1848
Frederik 7.	1848—1863
Kristian 9. siden	1863.

Kort Tillæg om Norges og Sverrigs Historie.

1. Sverrig og Norge i den ældste Tid.

Den samme store Folkestamme, Goterne, der i den fjerne Oldtid indvandrede til Danmark, udbredte sig ogsaa over Nabolandene Norge og Sverrig. I Norge hed de Nordmænd, men i Sverrig kaldtes de Svear og Gøter. Sverrig og Norge var ligesom Danmark fra Begyndelsen ikke samlede Riger. Enhver større eller mindre Del af Landet havde sin egen Høvding eller Konge. Saadanne Smaakonger kaldtes Fylkekonger. Deres Magt var ikke stor, og deres Land strakte sig sjældent ret vidt. Mange kaldte sig endog Konger, som ikke ejede en Fodsbred Land, men kun et Skib, hvormed de som Sørøvere (Søkonger) flakkede om paa Havet for at vinde Berømmelse og Bytte.

Om de ældste Konger i Norge og Sverrig ere Beretningerne meddelte i Sagn. En ældgammel Kongeæt var Ynglingerne, der først herskede i Sverrig eller Svithjod og senere i Norge. De nedstammede fra **Yngve** eller **Frej** og havde af Odin selv faaet Kongemagten i Svithjod, hvor Yngve byggede det store hedenske Tempel i Upsala. — Den sidste Konge af Ynglinge-Ætten i Sverrig var **Ingjald**. Han fik Tilnavnet **Illraade**, fordi han øvede den Grusomhed at lade flere Konger paa een Gang dræbe. Siden dræbte Ingjald sig selv ved Efterretningen om, at den skaanske Konge **Ivar Vidfadme** var falden ind i hans Land. Ivar Vidfadme underlvang da Sverrig, som siden beherskedes af **Harald Hildetand**, **Sigurd Ring**, **Regner Laadbrog** og dennes Efterkommere. Men en Efterkommer

af Ingjald kom til Norge, hvor Ynglinge-Ætten grundlagde et nyt Kongedømme. — Af Ynglinge-Ætten i Norge herskede **Halvdan Svarte** over flere Smaariger og var en forstandig Konge, der holdt paa Sandhed og Ret og gav gode Love. Han druknede ved at køre over et tilfrosset Vand, og da hans Død spurgtes, stredes hans Undersaatter om hans Lig; thi saa afholdt var han, at enhver gæv Mand ønskede ham jordet i sit Fylke. Man enedes da om at dele Liget, for at ingen Del af Landet skulde have det Fortrin at eje Halvdans Lig alene for sig.

2. Norge indtil 1380.

Norge blev samlet til eet Rige af **Harald Haarfager**, en Søn af Halvdan Svarte (c. 860—930). Sagnet fortæller herom, at da han bejlede til den skønne Gyda, fik han til Svar, at først naar han havde underkastet sig hele Norge, kunde han vinde hendes Haand. Harald svor da, at han ikke vilde klippe eller kæmme sit Haar, før han havde underlagt sig alle Smaariger i Norge. I Slaget i Hafrsfjord (872) overvandt han flere Smaakonger, som forenede sig imod ham, og underlagde sig alle deres Lande. Men mange Nordmænd kunde ikke finde sig i, at en enkelt Mand skulde herske over hele Landet, og en Del af disse utilfredse udvandrede til Øen Island, hvor de grundlagde en Fristat.

Harald Haarfager efterlod sig mange Sønner, af hvilke den ene, **Erik Blodøkse**, fulgte ham paa Tronen. Erik dræbte flere af sine Brødre efter Tilskyndelse af sin Dronning, den onde Gunild. Derved gjorde han sig forhadt og blev fortrængt af sin Halvbroder **Haakon Adelsten**, som fulgte ham paa Tronen. Haakon Adelsten var opdragen i England og havde antaget Kristendommen. Denne søgte han at indføre i Norge, men mødte saa megen Modstand hos Folket, at han maatte afstaa fra sit Forsæt. Han blev fældet ved et Overfald af Erik Blodøkses Søn-

ner, **Harald Graafel** og dennes Brødre, hvem han døende udnævnte til sine Efterfølgere paa Tronen. Men Harald Graafel blev fældet af Guldharald, og denne blev igen fældet af **Haakon Jarl**, som ved den danske Konge Harald Blaatands Hjælp fik Herredømmet over en stor Del af Norge og siden blev Enehersker i dette Land. Haakon Jarl var en ivrig Hedning og elskede de gamle Guder, til hvilke han endog skal have ofret sin syvaarige Søn. Han overvandt Jomsvikingerne i det berømte Slag i Hjørungevig. I Begyndelsen var han afholdt af Nordmændene; men siden opbragte han disse imod sig ved sin Herskesyge og Vellyst. En norsk Prins, Olav Trygveson, kom paa denne Tid til Norge og blev udraabt til Konge af en Del af Folket. Haakon Jarl maatte flygte og blev snart efter myrdet af sin Træl Karker i en Svinesti, i hvilken han søgte Skjul. — **Olav Trygveson**, der nu blev Konge over hele Norge (995—1002), havde fra sin Barndom af ført et eventyrligt Liv. Da han var en lille Dreng, havde hans Moder maattet flygte med ham, og paa Vejen over Østersøen bleve de overfaldne af Sørøvere, der førte Drengen bort med sig og siden solgte ham for en Buk. Ved et Tilfælde blev han funden af sin Morbroder og kom til Garderige (Rusland), hvor han opdroges ved Hoffet. Da han blev voksen, flakkede han i lang Tid paa Søtog om i fremmede Lande og kom ogsaa til England, hvor han blev kristnet. Efter at han var kaaret til Konge i Norge, søgte han at indføre Kristendommen i dette Land, og saa ivrig gik han frem i sin Bestræbelse herfor, at han ikke blot tvang mange til at lade sig døbe, men endog ofte gik ind i de hedenske Templer og rev Gudebillederne ned. Olav Trygveson bejlede til den stolte og overmodige Sigrid Storraade, som var Moder til den svenske Konge Olof Skødkonning. Men da hun ikke vilde antage Kristendommen, kaldte Olav hende en gammel hedensk Kærling og slog hende i Ansigtet med sin Handske. Da Sigrid siden havde ægtet

den danske Konge Svend Tveskæg, fik kun denne til at forene sig med Olof Skødkonning og med Haakon Jarls Søn Erik imod Olav Trygveson. I Slaget ved Svold (1002) kæmpede Olav og den dristige Bueskytte Ejner Tambeskælver paa det samme Langskib »Ormen den lange«. Ejner lagde en Pil paa sin Bue for at fælde Erik Jarl. Men i det samme blev Buen truffen af en fjendtlig Pil, saa at den gik i Stykker. Da sagde Ejner til Kong Olav: »Der brast Norges Rige af din Haand, min Konge!« Alle Fjendernes Skibe trængte sig nu frem om Olavs Skib, og efter at Kongen med stort Heltemod en Tid lang havde forsvaret dette, sprang han med Skjold og Rustning over Bord og druknede tillige med mange af sine Mænd.

Efter Slaget ved Svold deltes Norge imellem Sejrherrerne, og Styrelsen af Landet overdroges til **Erik Jarl** og hans Broder. Men omtrent tretten Aar senere kom en norsk Kongesøn, **Olav**, siden kaldet **den Hellige**, til Norge og blev af Folket kaaret til Konge (1015—1028). Olav indførte fuldkomment Kristendommen i Norge, men vakte ved sin strenge og kraftige Styrelse mange Nordmænds Utilfredshed. De misfornøjede tyede til Knud den Store i Danmark, og det kom til en Krig imellem Olav og Knud, under hvilken Olav maatte flygte fra Norge. Dog vendte han to Aar efter tilbage og forsøgte med Magt at genvinde sit Rige. Men en Hær af norske Bønder stillede sig imod ham, og det kom til et Slag ved Stiklestad (1030). Da Hærene rykkede frem imod hinanden, istemte Bønderne Hærraabet: »Frem, frem, Bondemænd!«, hvorimod Kongens Mænd raabte: »Frem, frem, Kristmænd, Korsmænd, Kongsmænd!« Bøndernes Skarer trængte fra alle Sider frem imod Kongen, og snart blev Kampen meget blodig, og mange fældedes paa begge Sider. Men til sidst faldt Kong Olav tillige med største Delen af sine Mænd, og de tiloversblevne toge da i adsplittede Hobe Flugten. — Knud den Stores Søn **Svend** blev nu indsat til Konge i Norge.

Men Nordmændene bleve snart kede af de Danskes Herredømme og fortrøde, at de havde gjort Opstand imod Olav, hvem de siden dyrkede som en Helgen. De forjoge derfor Svend og satte Olav den Helliges Søn **Magnus den Gode** paa Tronen. Han blev senere ogsaa Konge i Danmark, men afstod kort før sin Død igen Fordringen paa dette Land. — Magnus den Godes Efterfølger **Harald Haardraade** (1047—1066) førte Krig med den danske Konge Svend Æstridsen og gjorde et Tog til England, paa hvilket han faldt. Af de følgende Konger i Norge er **Sigurd Jorsalafarer** bleven bekendt af sit Korstog til det hellige Land. Han døde 1130, og hans Søn **Magnus den Blinde** fulgte ham paa Tronen. Fra hans Tid af var Norge i over hundrede Aar plaget af indre Uroligheder og Borgerkrige, idet flere mægtige Slægter kæmpede med hverandre om Herredømmet. Omsider kom Birkebenerne under den kloge og dygtige **Sverre** til Magten. Men de indre Uroligheder ophørte først under dennes Sønnesøn **Haakon Haakonson** (1217—1263). Med ham begyndte en lykkeligere Tid for Norge, hvorom Nordmændene endog i Naturen mente at finde Varsler. Thi i samme Aar, som han besteg Tronen, bare Frugttræerne rundt om i Landet to Gange Frugt, og de vilde Fugle lagde to Gange Æg. Vel maatte ogsaa Haakon i nogen Tid kæmpe med forskellige Partier saavel som med sin ærgerrige Svigerfader Hertug Skule. Men efter at denne var bleven fældet af Birkebenerne, fik Norge omsider Fred. — Island, der hidtil havde været en Fristat, blev under Haakons Regering forenet med Norge, uagtet en af de mægtigste Islændere, Krønikeskriveren Snorre Sturleson, der først havde været gunstig stemt for Foreningen, siden satte sig imod den.

Efter Haakon Haakonson herskede i Norge **Magnus Lagabøter, Erik Præstehader** og **Haakon den Femte**. En Dattersøn af den sidste, **Magnus Smek**, blev Konge baade i Norge og Sverrig (1319), men gjorde sig forhadt og

maatte næsten helt afstaa Norge til sin Søn **Haakon den Sjette**. Denne var gift med Valdemar Atterdags Datter Margrete og havde med hende Sønnen **Olav**, der ved sin Morfaders Død (1376) blev Konge i Danmark og faa Aar senere tillige Konge i Norge (1380). — Saaledes blev i Aaret 1380 Norge forenet med Danmark og har siden været forenet dermed i et Tidsrum af 434 Aar, først som et selvstændigt Rige indtil 1536, og efter den Tid som en Provins af Danmark. Foreningen af de to Lande ophørte i Aaret 1814, da Norge igen skiltes fra Danmark for som et selvstændigt Rige at forenes under een Konge med Sverrig.

3. Sverrig indtil 1814.

Under de svenske Konger af Regner Laadbrogs Æt begyndte Kristendommen at udbredes i Sverrig, hvor dens første Forkynder var Ansgar. Under **Erik Sejrsæl**, som var en af de første Konger, der herskede over Sverrig som et samlet Rige, viste Hedenskabet for sidste Gang sin Kraft i Slaget paa Fyrisvoldene uden for Upsala, hvor Erik kæmpede med sin Brodersøn Styrbjørn, der gjorde Fordring paa Del i Riget. Der fortælles, at Kong Erik om Natten ofrede til Odin og lovede at ville tilhøre ham om ti Aar, dersom han sejrede, men at Tor viste sig for Styrbjørn og forudsagde ham, at han vilde falde i Slaget. Det skete ogsaa saaledes, at Styrbjørn faldt, og Erik sejrede. — Den næste Konge i Sverrig, **Olof Skødkonning**, antog Kristendommen. Dog fik denne først Overhaand under **Inge**, som gik frem med stor Voldsomhed imod Hedningerne og med Magt vilde tvinge Folket til at antage den kristne Tro. — En af de ivrigste kristne Konger i Sverrig var **Erik den Hellige** af Bonde-Ætten. Han byggede mange Kirker og Klostre og gjorde et Korstog imod Indbyggerne i det hedenske Finland. Men engang da han overværede Gudstjenesten i en Kirke, blev han overrumplet og fældet af sine Fjender (1160). Efter sin Død blev han dyrket

som Sverrigs Skytspatron og Helgen, og hans Ben hensattes i senere Tider, opbevarede i et Sølvskrin, i Domkirken i Upsala. — Under de følgende Konger var Sverrig i lang Tid plaget af indre Uroligheder og Borgerkrige, indtil Folkungernes Æt kom paa Tronen (1250). Den første Konge af denne Slægt, **Valdemar**, herskede under Formynderskab af sin Fader **Birger Jarl**. Denne forbedrede Retsplejen, afskaffede aldeles Jærnbyrd, forbød Selvhævn og stiftede de fire Fredslove: Kirkefred, Kvindefred, Husfred og Tingfred. Efter Birger Jarls Død kom Valdemar i Strid med sine Brødre og blev stødt fra Tronen af den ene af disse, **Magnus Ladelaas**, saaledes kaldet, fordi han ved kraftige Lovbud værnede om Ejendomsretten og derved ligesom satte Laas for Bøndernes Lader. — Ogsaa Magnuses Søn **Birger** herskede under indre Uroligheder og Strid med sine Brødre, af hvilke han engang blev tagen til Fange. Siden tog han selv paa troløs Maade sine Brødre til Fange, hensatte dem i et Fængsel og lod Nøglerne til dette kaste i Vandet, hvorefter Brødrene omkom af Hunger. Men Folket gjorde Opstand mod Birger, saa at denne maatte flygte og søge Tilflugt hos sin Svoger, den danske Konge Erik Menved.

Efter Birgers Flugt kom Ombud fra alle Dele af Riget sammen paa Tinge ved Upsala for at vælge en ny Konge. De valgte **Magnus Smek** (1319—1363), der kort i Forvejen havde arvet Norges Trone. Men han vakte ved sit lastefulde Liv sine Undersaatters Utilfredshed, og da paa hans Tid Sverrig hærgedes af den sorte Død, som der kaldtes »Digerdøden«, troede Folket, at denne Pest var Guds Straf over Kongen, og Magnus Smek blev tvungen til at tage sin Søn **Erik** til Medregent. Siden blev han fuldstændig afsat, og de svenske Stormænd kaarede da **Albrekt** af Meklenborg til Konge. Men ogsaa med ham bleve de utilfredse, navnlig fordi han drog en Mængde Tyskere til Landet, og de indkaldte nu den danske Dronning **Margrete**. Hun sejrede paa Falkøping Slette (1389), og den berømte

Forening af Danmark, Norge og Sverrig, Kalmarunionen, kom i Stand (1397). Denne varede under Kongerne **Erik af Pommern**, **Kristoffer af Baiern**, **Kristiern den Første**, **Hans** og **Kristiern den Anden** med flere Afbrydelser, under hvilke Sverrig styredes som et særskilt Rige, først af **Karl Knutson** og siden af flere Rigsforstandere: **Sten Sture den Ældre**, **Svante Nilson Sture** og **Sten Sture den Yngre**. Men da Kristiern den Anden havde ladet det stokholmske Blodbad udføre (1520), gjorde Svenskerne paa ny Opstand under Ledelse af en ung Adelsmand, Gustav Vasa. Denne var af Kristiern paa troløs Maade som Gidsel ført i Fangenskab til Danmark; men det var lykkedes ham at undfly af sit Fængsel og at komme tilbage til Sverrig. Her var han ofte i Fare og maatte blandt andet engang lade sig køre bort i et Læs Halm. Men ved Mod og Udholdenhed overvandt han alle Hindringer, og det lykkedes ham i Spidsen for Dalkarlene at rejse en almindelig Opstand, ved hvilken de Danske forjoges af Landet. Gustav Vasa blev af det svenske Folk valgt til Rigsforstander og to Aar efter til Konge. Dermed ophørte Foreningen mellem Sverrig og de to andre nordiske Riger, og den berømte Vasa-Æt kom paa Sverrigs Trone (1523).

Gustav Vasa (1523—1560) førte en lang og lykkelig Regering, under hvilken Reformationen indførtes i Sverrig. — Hans Søn **Erik den Fjortende** regerede derimod under idelige Stridigheder, navnlig med sin Broder Johan, hvem han til sidst lod gribe og sætte i Fængsel. Han førte Krig med den danske Konge Frederik den Anden (den nordiske Syvaarskrig), men var ikke heldig i denne Krig. I et Anfald af Sindssyge lod han flere Mænd af Sturernes mægtige Slægt dræbe og gjorde sig saa forhadt, at Folket udnævnte hans Broder **Johan den Tredje** til Konge. Dennes Søn **Sigismund** var i Faderens Levetid bleven Konge i Polen og fulgte ham siden paa Tronen i Sverrig. Men da han var opdragen i den katolske Lære

og ivrig for Udbredelsen af sin Trosbekendelse, bleve Svenskerne misfornøjede med ham og udnævnte hans Farbroder Karl (den Niende) til Rigsforstander og senere til Konge. — **Karl den Niende** førte Krig med Polen, Rusland og Danmark (Kalmarkrigen). Hans Søn og Efterfølger, den navnkundige **Gustav Adolf** (1611—1632), sluttede Fred med Danmark og Rusland. Paa hans Tid udbrød i Tyskland Trediveaarskrigen imellem Protestanter og Katolikker. Protestanterne bade Gustav Adolf om Hjælp, og denne, som var begejstret for sine Trosfællers Sag, gik med en Hær over til Tyskland. Han vandt ved Leipzig en stor Sejr over Katolikkernes berømte Feltherre Tilly (1631) og blev af Protestanterne alle Vegne modtagen med aabne Arme som deres Redningsmand og Befrier. Derefter gik han mod Katolikkernes anden berømte Feltherre Wallenstein og mødte denne ved Lützen. Da Hærene stode over for hinanden, og Slaget skulde begynde, knælede Gustav Adolf med sin Hær og lod en Salme afsynge med Bøn til Gud om Sejr. Wallensteins Hær blev fuldstændig slagen; men Gustav Adolf faldt i Slaget (1632). — Hans Datter **Kristina** fulgte ham paa Tronen under Formynderskab af Axel Oxenstjerna, der lod Krigen mod Katolikkerne fortsætte ved de svenske Generaler Torstenson, Banér o. fl. Da Danmark optraadte fjendtlig mod Sverrig, rykkede en svensk Hær ind i Jylland, og Danmark maatte indgaa Freden til Brømsebro (1645). Nogle Aar efter sluttede Sverrig ogsaa Fred i Tyskland (1648) og fik ved Freden en Del af Pommern m. m. — Kristina nedlagde senere Regeringen og blev efterfulgt af **Karl den Tiende Gustav** (1654—1660). Han og de to følgende svenske Konger, **Karl den Ellevte** (1660—1697) og **Karl den Tolvte** (1697—1718), førte alle Krig med Danmark. Mest berømt af disse Konger er Karl den Tolvte, hvis Historie er en Række af Krigstog og Bedrifter. Fra Barn af havde han givet Eksempler paa Uforfærdethed og Mod, og da han

blev Mand, tænkte han ikke paa andet end Sejrvindinger og Felttog. Kort efter sin Tronbestigelse kom han i Krig med Danmark, Polen og Rusland paa een Gang (den store nordiske Krig 1700—1721). Danmark blev dog snart tvunget til Fred, og Karl rykkede med sin Hær imod Zaren i Rusland, Peter den Store. Han slog dennes Hær ved Narva, hvor 18,000 Russere toges til Fange. Derefter gik han mod Polen, fordrev den polske Konge August den Anden af Sachsen og indsatte en anden Konge i hans Sted. Efter en Mængde eventyrlige Tog og Bedrifter blev han omsider selv overvunden af Peter den Store ved Poltava (1709). Han flygtede til Tyrkiet, hvor han opholdt sig i flere Aar og søgte at bevæge Sultanen til Krig imod Rusland. Men da Tyrkerne til sidst bleve kede af hans Ophold, brød Karl den Tolvte op til Hest og tilbagelagde i stor Hast den lange Vej gennem Tyskland, indtil han naaede Byen Stralsund i Pommern. Herfra lod han sig sætte over til Sverrig og vendte sig først imod Danmark, der efter Slaget ved Poltava paa ny havde optaget Krigen. Men under Belejringen af Frederikshald (1718) blev han truffen af en Kugle, da han en Aften stod lænet op til Brystværnet i en af Løbegravene, med Hovedet støttet paa sin Haand. — Hans Søster **Ulrika Eleonora** fulgte ham paa Tronen, men overlod snart efter Regeringen til sin Mand **Frederik af Hessen** (1720—1751), der med Stændernes Samtykke modtog Kongeværdigheden efter at have indvilliget i en Regeringsforandring, ved hvilken næsten hele Magten gik over til Adelen. Sverrig sluttede Fred med Danmark og Rusland, saavel som med Preussen og England, der under den nordiske Krig havde forenet sig med dets Fjender. Til Preussen maatte Sverrig afstaa en Del af Pommern, til Rusland Ingermanland, Estland, Livland og en Del af Finland. Frederik af Hessen var en svag Konge, under hvis Regering Sverrig led meget ved heftige Stridigheder imellem to mægtige Adelspartier, hvoraf det ene

kaldtes »Hattene«, og det andet »Huerne«. — Disse Stridigheder vedvarede under den følgende Konge, **Adolf Frederik** af Holsten-Gottorp (1751—1771). Den bekendte svenske Botaniker Linné levede paa denne Konges Tid. — **Gustav den Tredje** (1771—1792) gjorde Ende paa Adelens Stridigheder ved at indføre en Statsforfatning, der betydelig udvidede Kongens Magt. Af Lyst til at vinde Ære ved Krigsbedrifter indlod han sig i en Krig med Rusland, hvilken Krig kostede Sverrig uhyre Tab af Menneskeliv og styrtede Riget i overordentlig Gæld. Gustav den Tredje nærede høje Tanker om Kongemagtens Betydning, og da mod Slutningen af hans Regering den franske Revolution var udbrudt, tænkte han paa at stille sig i Spidsen for Europas Konger og Fyrster og at drage imod Frankrig for at genoprette Kongemagten i dette Land. Men en Sammensværgelse af misfornøjede Adelsmænd kom i Stand imod ham, og en af de sammensvorne ved Navn Anckarstrøm dræbte Kongen paa en Maskerade. Fransk Litteratur og fransk Dannelse havde under Gustav den Tredje faaet utilbørlig Overhaand i Sverrig; dog levede paa hans Tid den ejendommeligste af Sverrigs nationale Digtere, Bellmann. — **Gustav den Fjerde Adolf** (1792—1809) forbandt sig med flere Stater imod den franske Kejser Napoleon. Men denne Krig førte kun til, at de Franske besatte Sverrigs sidste Besiddelser i Pommern, og en anden Krig med Rusland havde til Følge, at hele Finland gik tabt. Kongen blev snart efter af den svenske Adel tvungen til at frasige sig Tronen, og hans Farbroder **Karl den Tredtende** blev Konge i Sverrig (1809—1818). Men da denne allerede var til Aars og ingen Børn havde, blev Johan Bernadotte, Fyrste af Pontecorvo, en af Napoleons Generaler, valgt til Tronfølger under Navn af **Karl Johan** og styrede Riget i Kongens Navn. Karl Johan tiltraadte det store Forbund, som mange af Europas Stater indgik imod Napoleon. Efter at han i Slaget ved Leipzig havde bidraget til de Franskes Nederlag og Napoleons Fald, drog

han imod Danmark, der havde understøttet Napoleon, og tvang Frederik den Sjette til Freden i Kiel (1814), i hvilken det vedtoges, at Norge skulde skilles fra Danmark og afstaas til Sverrig.

4. Norge og Sverrig efter 1814.

Norge havde siden 1536 været en Provins af Danmark og skulde ifølge Bestemmelserne i Kielerfreden ogsaa som en Provins afstaas til Sverrig. Men Nordmændene vilde kun som et frit, selvstændigt Folk forenes med det svenske. De sammenkaldte en Rigsforsamling til Eidsvold og gave sig her en fri Forfatning (1814). Først efter at denne var godkendt af **Karl den Trettende**, kom Foreningen af Sverrig og Norge under een Konge i Stand og har siden uden Afbrydelse vedvaret under de svensk-norske Konger **Karl den Fjortende Johan** (1818—1844), dennes Søn **Oskar den Første** (1844—1859), dennes Søn **Karl den Femtende** (1859—1872) og sidstnævntes Broder, den nuværende Konge **Oskar den Anden**. Disse Kongers Regering er ikke rig paa ydre Begivenheder. Thi Sverrig og Norge have siden Karl den Trettendes Tid ikke ført Krig eller paa anden afgørende Maade blandet sig i andre Staters Anliggender, omendskønt det norske og det svenske Folk ved Tysklands Overfald paa Danmark baade i 1848 og 1864 have vist stor Deltagelse for Danmarks Skæbne. Siden 1814 har Norge holdt fast ved den frie Forfatning, som Folket dengang gav sig selv. I Sverrig er først i Aaret 1866 den tidligere Stænderforfatning bleven ophævet, og en friere Forfatning bleven indført. Sverrig og Norge have i det 19de Aarhundrede haft flere betydelige Forfattere og Videnskabsmænd. Af svenske Digtere maa nævnes Tegnér, Atterbom og Runeberg, af norske Wergeland, Welhaven, Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson.

Tidstavle.

827 Ansgar kommer til Danmark.
1002 Slag ved Svold.
1026 Slag i Helgeaa.
1146 Borgerkrig udbryder.
1157 Slag paa Grade Hede.
1169 Arkona indtages.
1219 Volmerslaget.
1227 Slag ved Bornhøved.
1332 Borgerkrig udbryder.
1340 Niels Ebbesen fælder Grev Gert.
1349 Den sorte Død.
1380 Danmark og Norge forenes.
1389 SlagpaaFalkøpingSlette.
1397 Kalmarforeningen.
1435 Fred i Vordingborg.
1448 Det oldenborgske Hus bestiger Tronen.
1460 Kristiern I hyldes i Holsten og Slesvig.
1500 Tog til Ditmarsken.
1520 Det stokholmske Blodbad.
1523 Foreningen af Danmark og Sverrig ophører.
1534—36 Grevens Fejde.
1535 Slag ved Øksnebjærg.
1536 Reformationen indføres. — Norge bliver en Provins af Danmark.
1563—70 Den nordiske Syvaarskrig.
1565 Slag ved Axtorna.
1611—13 Kalmarkrigen.
1625—29 Danmark tager Del i Trediveaarskrigen.
1643—45 Krig med Sverrig.
1644 Slag paa Kolbergerheide.
1645 Fred til Brømsebro.
1657—60 Krig med Sverrig.
1658 Fred i Roskilde. Danmark afstaar Skaane, Halland, Blekinge m. m.
1659 Storm paa Kjøbenhavn.
1660 Fred i Kjøbenhavn. Enevoldsmagten indføres.
1677 Slag i Kjøge Bugt.
1700 Krig med Sverrig.
1709—20 Krig med Sverrig.
1713 En svensk Hær overgiver sig i Tønning.
1716 Slag i Dynekil.
1718 Frederikshald belejres.
1733 Stavnsbaandet indføres.
1754 Ludvig Holberg dør.
1770—72 Struensee Minister.
1772—84 Guldberg Minister.
1784 Kronprins Frederik overtager Regeringen. Bernstorff bliver Minister.
1788 Stavnsbaandet løses.
1801 Slag i Kongedybet.
1807 Bombardement paa Kjøbenhavn.
1814 Fred i Kiel. Norge skilles fra Danmark.
1834 Provinsialstænder indføres.
1848 Opstand i Hertugdømmerne. Slag ved Slesvig (den 23de April).
1849 Grundloven vedtages (den 5te Juni). Slag ved Fredericia (d. 6te Juli).
1850 Slag ved Isted (d. 25de Juli) og ved Frederiksstad.
1864 Krig med Tyskland. Dannevirke rømmes (d. 5te Februar). Dybbøl Skanser indtages (den 18de April). Preusserne indtage Als (d. 29de Juni). Fred i Wien. Slesvig, Holsten og Lauenborg skilles fra Danmark.

Af de **varmt og enstemmig anbefalende** Udtalelser om nærværende:

Fædrelandshistorie for Borger- og Almueskolen,

Autoriseret af Kultusministeriet,

fremhæves:

Illustreret Tidende: »Det er en **velskreven lille Bog, som svarer godt til sit Formaal**. Det lidet, som her er bragt frem, er virkelig **valgt med Skønsomhed og fortalt paa den jævne, fordringsløse Maade,** som i Særdeleshed maa anbefales i Børnebøger.«

Fædrelandet: »— Bogen besidder adskillige Egenskaber, som i **særlig Grad gøre den brugbar** til Grundlag for Historieundervisningen i Almueskolen. Uagtet sin Lidenhed giver den en temmelig rig Samling af historiske Træk, der ere valgte med **rigtigt Blik for, hvad der tiltaler Barnet**.

Jyllandsposten: »Vi have gjort os nøje bekendt med Bogens Indhold og tage derefter ikke i Betænkning at **give den Fortrinnet for alle de øvrige Ledetraade i Danmarks Historie,** hvorpaa vor Litteratur er saa rig.... **Vi anbefale Bogen paa det bedste** til Skolekommissioner og andre, der have Indflydelse paa Valget af Skolebøger.«

Fyens Stiftstidende: »Forfatteren har været meget heldig med Valget af det meddelte Stof.... **Formen er fortrinlig,** og det meddelte er fortalt paa **en saa interessant Maade, at Børn holde særdeles meget af at læse i den,** en Omstændighed, der meget tjener til dens Anbefaling.«

N. C. Rom: »**Sproget er jævnt, ukunstlet og rent, Fremstillingen er levende og anskuelig** og fremhæver paa heldig Maade saadanne historiske Træk, som for Barnets Forestilling lettest og naturligst træde i Forgrunden. I det hele har sikkert Forf. haft det rette Syn for, hvad en saadan lille Bog bør indeholde.... **Jeg støtter denne Dom paa Udtalelser af mange dygtige Skolemænd omkring i Landet.**«

V. Klaussens

Geografi for Borger- og Almueskolen.

Med talrige Illustrationer. — Pris 50 Øre.

Forhen forhandlet gennem N. C. ROM.

Autoriseret af Kultusministeriet.

Bogen foreligger trykt i **190,000 Eksemplarer.**

Af Pressens varmt og enstemmig anbefalende Udtalelser om Bogen anføres følgende Linier:

„— **Fremstillingen er ikke skematisk, men fortællende,** uden dog paa noget Sted at blive bred, og **Sproget er rent, naturligt og forstaaeligt for Barnet.**“

»— en lille Geografi for Borger- og Almueskolen, som vi tro vil blive en farlig Konkurrent for alle sine smaa Kammerater. Vi kende i alt Fald ingen, der **saa fortræffelig løser den Opgave at omforme det geografiske Stof efter Børnenes Fatteevne** og fremstille det saaledes, at det bliver et lige saa fornøjeligt som belærende Undervisningsfag.«

»— Det er navnlig ved to Ting, at denne lille Geografi udmærker sig: Den indeholder en Del fornøjelige Billeder, der utvivlsomt maa fængsle Børnenes Opmærksomhed, og dernæst **er dens Fremstilling af Landenes Forhold, Natur og Menneskeliv let og livlig og fri for alle unødvendige Tal og uvæsentlige Navne.**“

»— Vi ville anbefale enhver Lærer selv at gøre sig nærmere bekendt med Bogen, og vi tage næppe fejl, naar vi antage, at den **snart vil fortrænge de nu brugte Bøger af denne Art i Hundreder af Skoler.**“

N. C. Rom: »Det er en kendt Sag for enhver Lærer,

at jo mere tiltalende man kan gøre Læremidlerne for Barnet, jo mere man kan fjerne Tørhed og Kedelighed fra de Smaabøger, der gives Børnene i Hænde, jo livligere og jo mere afpasset efter Barnets Fatteevne og Idekreds Indholdet er, jo frugtbarere bliver Undervisningen. Det er disse Hensyn, der have været de afgørende ved, at den her omtalte Bog er bleven til. **Den er derved bleven en sand Modsætning til de mangfoldige smaa Geografiskeletter,** hvoraf Skolen fra tidligste Tid har haft et saa rigt Udvalg. Opremsning af Navne og Talstørrelser er her det underordnede, **hvorimod Skildring af det ejendommelige fra Natur- og Folkeliv er det fremherskende,** alt valgt og fremsat paa en saadan Maade, at det, samtidig med at tilfredsstille Barnet, giver Læreren mange Vink om og Anledning til at fortælle Børnene mere og fyldigere om, hvad Bogen kun kan meddele paa en begrænset Maade. **Udgiveren** (der ikke er Forfatter af Bogen) **tor indestaa for, at den er udarbejdet med en sjælden Flid og Samvittighedsfuldhed.** Forinden Udgivelsen er den **gennemset af flere udmærkede Skolemænd.... For Børnene vil Bogen sikkert ogsaa blive rigtig tiltalende og kær** ved de mange smukke Smaategninger, den indeholder. Den opmærksomme Lærer vil finde, **at der i Billederne er nedlagt mange smaa Enkeltheder,** der kunne give Anledning for ham til Forklaringer og Samtale med Børnene om meget, der ellers i Geografitimerne undgaar Opmærksomheden.«

A B C af I. Thorsen.

Denne nye **ABC** indeholder en Række **ypperlige Staveøvelser,** samt et fortræffeligt Udvalg af smaa **Fortællinger** og **Vers,** omhyggelig afpassede efter Smaabørns Fatteevne. Teksten er udstyret med en Mængde **Billeder** saa smukke, som man end ikke tilnærmelsesvis vil finde dem i nogen anden dansk ABC. Bogen foreligger i en *større Udgave:* **A** (til **35 Øre**) og en *mindre Udgave:* **B** (til **25 Øre**). Retskrivningen er den **senest paabudte,** d. e. **Retskrivningen af 27de Februar 1892.**
